

STORTINGET

Stortingstidende

Referat fra møter i Stortinget

Nr. 12 · 6. november
Sesjonen 2018–2019

Møte tirsdag den 6. november 2018 kl. 10

President: Morten Wold

Dagsorden (nr. 12):

1. Interpellasjon fra representanten Marit Arnstad til kunnskaps- og integreringsministeren:
«Ytringsfrihet er en grunnleggende verdi i vårt demokrati. Selv om lærere i likhet med andre yrkesutøvere har frihet til å ytre seg om forhold i skolen, framkommer det at det ikke finnes noen god kultur for å ytre seg om kritikkverdige forhold. Tvert imot synes det å herske en misforstått lojalitet oppover i systemet og en frykt for å påpeke forhold en er uenig i – både utad og innad. Gjennom konkrete saker i media er vi gjort kjent med at lærere opplever å bli 'kalt inn på teppet' og trusler om straff. I kjølvannet av den såkalte Malkenes-saken meldes det om at lærere over hele landet sitter med tilsvarende erfaringer. Dette er svært alvorlig – både for den enkelte ansatte, og også for muligheten til god skoleutvikling og en konstruktiv debatt om skolen.
Hvilke initiativ vil statsråden ta for å styrke ytringskulturen i skolen?»
2. Interpellasjon fra representanten Marit Knutsdatter Strand til kunnskaps- og integreringsministeren:
«Folkehøgskolene har en verdi for den enkelte elev, men også som arena for folkeopplysning, kultur og dannelse. Et år på folkehøgskole er for mange elever viktig for å finne motivasjon for veien videre. Det har vært en jevn vekst i antall elever på folkehøgskole siden 2004, og det er satt søkerrekord hvert år de siste årene. I dag går det om lag 20 prosent flere elever på folkehøgskole enn det gjorde for ti år siden. Det er tatt flere initiativ for å etablere nye skoler og utvide fagtilbudet. Parallelt med elevtallsveksten og utviklingen av nye tilbud som ungdommen etterspør, har regjeringen gjentatte ganger foreslått kutt i statsstøtten og endrede rammebetingelser som vil innskrenke virksomheten, uten at dette er drøftet i Stortinget.
Hva mener regjeringen er folkehøgskolenes funksjon i utdanningssystemet, og vil regjeringen styrke skolenes forutsigbarhet og mulighetene for å videreutvikle skoleslaget?»
3. Interpellasjon fra representanten Terje Halleland til klima- og miljøministeren:
«Nær halvparten av biodrivstoffet som ble omsatt i fjor, var laget av palmeolje. Flere har gitt uttrykk for at forbrukerne blir lurt til å tro at drivstoffet de tanker, er mer miljøvennlig enn det faktisk er. Bruken av biodrivstoff gir en klar miljøgevinst for Norge,

men slår negativt ut for regnskogen. Regnskogfondet hevder at over halvparten av avskogingen de siste ti årene skyldes jordbruk, og særlig produksjon av palmeolje. Dermed strider den norske biodrivstoffsatsingen med Norges internasjonale satsing på å bremse avskoging av regnskogen, som har kostet 23,5 milliarder kroner de siste ti årene. Økt palmeoljebruk virker å ha en negativ effekt på den internasjonale satsingen på å hindre avskoging av regnskog.

Hvilke virkemidler vil statsråden sette inn for å begrense bruken av palmeolje i norsk biodrivstoff?»

4. Referat

*Minnetale over tidligere stortingsrepresentant
Christopher Stensaker*

Presidenten: Ærede medrepresentanter!

Tidligere stortingsrepresentant Christopher Stensaker gikk bort 31. juli i år, 73 år gammel. Stensaker var stortingsrepresentant for Sør-Trøndelag i årene 1997–2005 og representerte Fremskrittspartiet.

I sin første periode på Stortinget var Stensaker medlem av samferdselskomiteen, i den andre var han medlem av utenrikskomiteen. Han var også med i Stortingets delegasjoner til Europaparlamentet og OSSEs parlamentariske forsamling.

Etter at han trådte ut av Stortinget, var Stensaker varamedlem av Den norske Nobelkomite i perioden 2006–2014.

Christopher Stensaker var sønn av byarkitekt Christopher J.R. Stensaker og korrespondent Astrid Wakefield og hadde en bred yrkesbakgrunn.

Han hadde framhaldsskole, militær forskole og flere yrkesrettede skoler og kurs og arbeidet som funksjonær, butikksjef, sjåfør, maskinfører, bygningsarbeider, kjølemontør, kokk, hjelpestuert og fisker – for å nevne noe.

Stensaker var medlem av Sør-Trøndelag fylkesting i perioden 1981–1997, fra 1984 som medlem av fylkesutvalget, og medlem av Trondheim bystyre i perioden 1988–1991.

Han ledet Trondheim Fremskrittsparti og Sør-Trøndelag Fremskrittsparti i to omganger i 1980-årene. Han var også aktiv i en rekke lag og foreninger og la ned en stor innsats som ble satt pris på av mange.

Christopher Stensaker var gjennom sitt virke på mange områder en viktig medarbeider for Fremskrittspartiet både på lokalplan, på fylkesplan og på nasjonalt plan.

Vi lyser fred over Christopher Stensakers minne.

Representantene påhørte stående presidentens minnetale.

Presidenten: Representantene Torhild Bransdal, Sigbjørn Gjelsvik, Arne Nævra, Ove Trellevik, Liv Signe Navarsete, Marit Arnstad, Elin Rodum Agdestein, Jon Gunnes og Stein Erik Lauvås, som har vært permittert, har igjen tatt sete.

Den innkalte vararepresentant for Nordland fylke, Kari Anne Bøkestad Andreassen, har tatt sete.

Fra Arbeiderpartiets stortingsgruppe foreligger søknad om permisjon for representanten Åsmund Aukrust i tiden fra og med 6. november til og med 8. november for å delta som valgobservatør for Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa ved kongressvalget i USA.

Denne søknaden foreslås behandlet straks og innvilget.

– Det anses vedtatt.

Vararepresentanten, Mani Hussaini, foreslås innkalt for å møte i permisjonstiden.

– Det anses også vedtatt.

Mani Hussaini er til stede og vil ta sete.

Statsråd Jan Tore Sanner overbrakte 5 kgl. proposisjoner (se under Referat).

Presidenten: Representanten Freddy André Øvstegård vil fremsette et representantforslag.

Freddy André Øvstegård (SV) [10:05:54]: Jeg har gleden av å framsette et representantforslag på vegne av representantene Karin Andersen, Sheida Sangtarash og meg selv om rett til meningsfull fritid for all ungdom.

Presidenten: Representanten Bjørnar Moxnes vil fremsette et representantforslag.

Bjørnar Moxnes (R) [10:06:26]: På vegne av Rødt kommer jeg med et forslag om å hindre fagforeningsknusing.

Presidenten: Forslagene vil bli behandlet på reglementsmessig måte.

Før sakene på dagens kart tas opp til behandling, vil presidenten for ordens skyld gjøre representantene oppmerksom på at det blir votering over referat ved slutten av dagens møte.

Sak nr. 1 [10:06:59]

Interpellasjon fra representanten Marit Arnstad til kunnskaps- og integreringsministeren:

«Ytringsfrihet er en grunnleggende verdi i vårt demokrati. Selv om lærere i likhet med andre yrkesutøvere har frihet til å ytre seg om forhold i skolen, framkommer det at det ikke finnes noen god kultur for å ytre seg om krittikkverdige forhold. Tvert imot synes det å herske en mis-

forstått lojalitet oppover i systemet og en frykt for å påpeke forhold en er uenig i – både utad og innad. Gjennom konkrete saker i media er vi gjort kjent med at lærere opplever å bli 'kalt inn på teppet' og trusler om straff. I kjølvannet av den såkalte Malkenes-saken meldes det om at lærere over hele landet sitter med tilsvarende erfaringer. Dette er svært alvorlig – både for den enkelte ansatte, og også for muligheten til god skoleutvikling og en konstruktiv debatt om skolen.

Hvilke initiativ vil statsråden ta for å styrke ytringskulturen i skolen?»

Marit Arnstad (Sp) [10:08:10]: Friheten til å uttrykke det en mener, uten innblanding fra myndighetene, er en grunnleggende og fundamental rettighet i et liberalt demokrati. Ytringsfrihet er en av pilarene som holder rettsstaten oppe, derfor er ytringsfriheten også grunnlovfestet i § 100. Friheten til å ytre seg er imidlertid ikke bare en rett. Det må i alle sammenhenger skapes en kultur for åpenhet og fri ytring, og det er et ansvar som påligger oss alle.

Friheten til å ytre seg er kanskje særlig viktig i offentlig sektor. En rekke forhold i offentlig sektor er avhengige av folkevalgt og politisk styring, og desto viktigere er det med en løpende og åpen debatt om utviklingen på de ulike områdene, slik at politiske beslutningstakere har god oversikt over hva som skjer, og konsekvensene av de vedtakene som er fattet.

Sjøl om lærere i likhet med andre yrkesutøvere har frihet til å ytre seg om forhold i skolen, må det stilles spørsmål ved om denne friheten i praksis er i ferd med å snevres inn. Uten å gå inn i enkeltsaker – de siste månedenes avsløringer og omfattende mediedekning har vist at lærernes og skoleledernes ytringsfrihet er under press. Gjennom konkrete saker i media er vi gjort kjent med at lærere opplever å bli kalt inn på teppet for å mota en såkalt tilrettevisning, en advarsel eller en reprimande fra sine overordnede. Dette er ikke et fenomen bare i én kommune, tilsvarende saker finnes mange plasser i landet. Og bak hver sak er det enda flere som ikke tør å stå fram med sine erfaringer, eller som vegrer seg for å ytre seg i frykt for at det vil føre til konsekvenser for arbeidsforhold og for videre yrkesløp og karriere. Det foreligger flere undersøkelser som bekrefter dette. Men ikke bare det – undersøkelsene viser også at kravene til lojalitet fra den administrative ledelsen oppfattes å ha blitt strengere de senere årene. Vi har undersøkelser hvert år fra 2014 og fram til i dag som viser et slikt bilde. Undersøkelsene er foretatt av Oslo Redaktørforening, av Fafo og av Utdanningsforbundet.

Mange vil mene at lojalitetsplikten i et arbeidsforhold er viktig, og det er jo riktig at den danner et viktig grunnlag for ethvert arbeidsforhold. Men det synes på

mange måter å herske en misforstått lojalitet oppover i systemet og en frykt for å påpeke forhold som en er uenig i, både utad og innad. Lojalitetsplikten kan nemlig ikke overprøve ytringsfriheten, kanskje særlig ikke i offentlig sektor – det skal jeg komme tilbake til. Men la meg også understreke: Det er ingen her som bestrider arbeidsgivers styringsrett. Det er ingen som bestrider arbeidsgivers rett til å fatte vedtak og pålegge ansatte å utføre oppgaver, sjøl om de ansatte i en forutgående prosess har kommet med innvendinger og motargumenter. En slik diskusjon er en avsporing. Det dette dreier seg om, er den ansattes rett til å uttrykke meninger, uenighet og systemkritikk verbalt eller skriftlig, sjøl om det berører egen arbeidsplass.

Som sagt er det etter min mening kanskje særlig viktig at en i offentlig sektor ikke strekker lojalitetsplikten for langt. I offentlig sektor vil gjerne en administrasjon danne en buffer mellom profesjonsutøverne og de folkevalgte, og i en slik situasjon er det avgjørende for en bred politisk debatt at meninger fritt kan komme til uttrykk i alle ledd. Det er utviklende for offentlig sektor og for norsk skole at det er en åpen meningsbrytning. Det er nødvendig for gode politiske beslutninger at syn fra alle sider i offentlig sektor kommer fram. Der en ikke våger meningsbrytning, blir det lite nytenkning.

De senere årene har vi også sett at ledelsen i offentlig administrasjon driver med omfattende omdømmebygging. Offentlig forvaltning har på mange måter – og i en del sektorer særlig, kanskje – adoptert strategier fra privat sektor for å bygge kultur og merkevare, så å si. Det er sjølsagt positivt å ha et godt omdømme, men hensynet til virksomheten, i dette tilfellet ofte skolens omdømme, kan heller ikke stenge for meningsbrytning og kritiske stemmer. Jeg synes det er god grunn til å reflektere over hvordan vi er kommet dit vi nå er, der mange ikke tør å ytre seg, og der ytringer blir sett på som et problem for offentlig administrasjons omdømmebygging. Når overordnede virksomhetsplaner overdrysses med adjektiv og ambisiøse mål, kan sjølsagt kritiske røster lett bli oppfattet som forstyrrende.

Skolen har på mange måter blitt en sektor der målstyring har fått et omfattende fotfeste. Rapportering og offentliggjøring av skoleresultater tillegges vekt langt utover hva nasjonale prøver og grunnskolepoeng faktisk kan – eller retttere sagt ikke kan – si noe om når det gjelder kvalitet. Et slikt system setter både lærere, rektorer og skolemyndigheter i en utsatt posisjon der frykten for at kritikk kan svekke skolens omdømme, ligger over som et teppe. Men den norske skolen er ingen bedrift. Den kan ikke sammenlignes med en privat virksomhet. Skolen er en samfunnsinstitusjon. Skolen er en samfunnsinstitusjon som både skal forvalte et bredt samfunnsmandat og gi elevene kunnskap om hvordan de-

mokratiet fungerer. Da må også skolen gå foran med et godt eksempel når det gjelder muligheten til meningsbrytning og ytring.

Summen av enkeltsaker og undersøkelser de siste tre–fire årene vitner om stor usikkerhet knyttet til den åpne debatten i skolen. Utover belastningen dette innebærer for enkeltmennesket som opplever å bli irettesatt, er det også en overordnet bekymring: Hva er de samfunnmessige konsekvensene av en utvikling der ytringsfriheten innskrenkes og de kritiske røstene forstummer? Jeg synes Anine Kierulf uttrykte dette veldig treffende og presist på en konferanse nylig:

«Ytringsfrihet er viktig for å kunne danne seg selv og virke som samfunnsborger. Av hensyn til det kollektive gode er det viktig at alle ideer brytes i åpenhet. Tanken er da at de gode ideene blir stående. Vi har alle ansvar for at ideer kommer fram.»

På mange måter er det slik at offentlig ansatte bør ytre seg mer, ikke mindre. Samtidig ser vi at i Danmark pågår det nå en rettssak der en lærer er anklaget for illojale ytringer. Da må jeg få lov til å si at det slett ikke er noe mål å rettsliggjøre den typen konflikter som kan oppstå i kjølvannet av diskusjonen om åpenhet og meningsbrytning. Tvert imot – når ledelsen i deler av skoleforvaltningen direkte eller indirekte ser ut til å innskrenke de ansattes rett til å ytre seg, er det heller behov for en kulturendring og en holdningsendring. Det er ikke behov for å la den typen saker gå i retten.

Lovverket er for så vidt tindrende klart, det er forståelsen og håndhevingen av arbeidsgiverrollen som ser ut til ikke å strekke til i en del tilfeller. Derfor vil jeg gjerne spørre statsråden, som den fremste representanten for Utdannings-Norge, hvordan han reflekterer omkring denne problemstillingen, og hvilke initiativ han synes det er viktig å ta for å styrke kulturen for ytring og åpenhet i norsk skole.

Statsråd Jan Tore Sanner [10:16:47]: Jeg vil takke interpellanten, som tar opp et viktig tema. Ytringsfrihet er avgjørende for en opplyst samfunnsdebatt og en grunnleggende forutsetning for et velfungerende demokrati.

Først vil jeg på generelt grunnlag si noe om retten til ytringsfrihet for ansatte i skolen.

Ytringsfriheten er en grunnleggende rettighet som er vernet både av Grunnloven og av internasjonale menneskerettigheter. Den er begrunnet i de grunnleggende prinsippene om demokrati, sannhetssøken og individets frie meningsdannelse.

Den som er ansatt i skolen, har, på linje med andre ansatte, den samme grunnleggende ytringsfrihet som enhver annen innbygger. Dette gjelder også for ytringer

som har direkte tilknytning til virksomheten den ansatte arbeider i.

Den ansattes rett til å ytre seg er likevel ikke uten grenser. Skranker som følger av den alminnelige lovgivningen, f.eks. forbudet mot å røpe identifiserbare, taushetsbelagte personopplysninger, må selvsagt overholdes. Ansatte i skolen kan heller ikke ytre seg på en måte som krenker elever, og som derfor kommer i strid med deres rett etter opplæringsloven til et trygt og godt skolemiljø.

I tillegg til dette vil lojalitetsplikten i arbeidsforholdet kunne begrunne visse begrensninger. Men la meg understreke: Det er bare ytringer som kan skade virksomhetens saklige og legitime interesser, som vil bryte lojalitetsplikten. Dette betyr at arbeidsgiver, etter sin forventning til de ansattes lojalitet, ikke har fri adgang til å regulere eller sanksjonere ytringer som den ansatte fremsetter på egne vegne.

Det at en ytring kan føles uheldig eller ubehagelig, er ikke tilstrekkelig for at lojalitetsplikten skal brytes. Ansatte i skolen har et vidt spillerom for offentlig å gi uttrykk for sin mening også om eget arbeidsområde og sin egen arbeidsplass. Det må her foretas en helhetlig vurdering i det enkelte tilfellet, hvor grunnen til å gjøre inngrep i den ansattes frihet veies opp mot hensynet til demokrati, sannhetssøken og individets frie meningsdannelse.

I denne avveiningen må det tas hensyn til at yringsfriheten er en rettighet beskyttet av Grunnloven og internasjonale menneskerettigheter, og lojalitetsplikten, som er et ulovfestet prinsipp. Dette innebærer at det er begrensningen i yringsfriheten som må begrunnes, og begrensningen må være forholdsmessig. Generelt skal det mye til før lojalitetshensyn begrenser yringsfriheten. Siden man likevel ikke kommer utenom en konkret vurdering, ligger det i sakens natur at vurderingen kan gi ulike resultater avhengig av situasjonen i det enkelte tilfellet.

Uansett er det ikke noe i veien for at en lærer kan uttale seg kritisk om kommunens skolepolitikk og selvfølgelig heller ikke om den nasjonale skolepolitikken.

I tillegg til yringsfriheten viser jeg, for helhetens skyld, også til arbeidsmiljølovens regler om ansattes rett til å varsle om kritikkverdige forhold i arbeidsgivers virksomhet. Utover selve varslingsretten er også bl.a. fremgangsmåten ved varsling regulert.

Det er ikke riktig av meg som statsråd å ta konkret stilling til enkeltsaker om yringsfrihet for ansatte i skolen, som har vært oppe til debatt i media. Arbeidsgiveransvaret for ansatte i skolen er lagt til kommunene og fylkeskommunene. Som kunnskapsminister kan jeg heller ikke instruere hvordan arbeidsgiveransvaret skal ivaretas i konkrete saker.

Etter kommunelovens alminnelige regler om lovlighetskontroll har Fylkesmannen hjemmel for å prøve lovligheten av avgjørelser fattet i kommunene, noe som også vil omfatte reglementer om ansattes yringsfrihet. Slik prøving kan også skje på Fylkesmannens eget initiativ dersom det foreligger indikasjoner på at grensene for yringsfriheten er trukket for snevert.

Denne ordningen medfører likevel ikke en rett for ansatte til at Fylkesmannen foretar en slik prøving. Offentlig ansatte har imidlertid adgang til å ta saken opp med Sivilombudsmannen dersom de mener arbeidsgiver har begrenset deres yringsfrihet på en uberettiget måte.

For øvrig har Fylkesmannen ansvar for å gripe inn dersom det foreligger en krenkelse av elever i strid med opplæringsloven.

Da jeg var kommunal- og moderniseringsminister, skrev jeg i 2016 et brev til alle landets ordførere og fylkesordførere som tok opp betydningen av kommunenes og fylkeskommunenes innsats for å styrke de ansattes yringsfrihet. Brevet ble avsluttet med en appell som oppfordret ordførere og fylkesordførere til å ta brevet inn i kommunestyret og fylkestinget og begynne diskusjonen om hvordan man kan bidra til å styrke de ansattes yringsfrihet.

En debatt om yringsfrihet og yringskultur er i seg selv verdifull.

Jeg gjør for øvrig oppmerksom på at KS i 2017 ga ut en revidert og utvidet utgave av sin veileder for kommuner og fylkeskommuner om yringsfrihet og varsling. I tillegg til selve veiledningen er det her også tatt inn et forord det bl.a. står følgende:

«Kommuner og fylkeskommuner forvalter fellesskapets ressurser og løser viktige samfunnsoppgaver. Åpenhet er med på å sikre at de løser oppdraget til beste for innbyggerne. Det er også en forutsetning for å avdekke og rette opp feil.

Et velfungerende demokrati er avhengig av åpen og opplyst debatt. Ansatte med kunnskap og innsikt om fagområder og tjenester er viktige aktører i det offentlige ordskiftet. Det er derfor viktig at kommuner gjør det trygt å ytre seg kritisk om forhold i egen virksomhet.

Varsling er en spesiell form for ytring som handler om kritikkverdige forhold på arbeidsplassen. Kommunene skal ha rutiner for varsling. Rutinene skal inneholde en oppfordring til ansatte om å si fra om kritikkverdige forhold og legge til rette for at det er trygt å varsle. Slik vil eventuelle kritikkverdige forhold raskt kunne avdekkes og stoppes. Ledere på alle nivåer har et stort ansvar for å legge til rette for et yringsklima.

En god ytringskultur og gode rutiner rundt varslings er viktig for lokaldemokratiet. Det er også med på å sikre gode tjenester, et godt arbeidsmiljø og god samhandling mellom ledere og medarbeidere.»

Jeg gir min fulle tilslutning til dette. Det som her er sagt generelt, gjelder selvfølgelig også for skolen.

Jeg mener det har svært stor betydning at de ansatte i skolen benytter sin ytringsfrihet til å delta i den offentlige debatten om forhold i skolen, som de har gode forutsetninger for å mene noe om, men også at det er god kultur for å ytre seg internt i egen virksomhet. Dette er viktig for det offentliges grunnleggende legitimitet i befolkningen og for en best mulig utvikling av skolepolitikken på både lokalt og nasjonalt nivå.

Å skape grunnlag for en god ytringskultur er et særlig lederansvar. I veilederen til KS er det også trukket frem hva som kan hemme og fremme en slik kultur, og det blir vist til relevant forskning.

Det er også naturlig å minne om at det beste virkemiddelet mot eventuelle usaklige ytringer er saklige motytringer.

Jeg tror noe av det viktigste som kan gjøres for å få god utvikling på dette området, er å ha en levende debatt om ytringsfrihet og dens vilkår. Også den debatten vi har her, kan virke bevisstgjørende. Jeg tror at oppmerksomhet på dette området vil kunne påvirke ledere, bl.a. fordi deres legitimitet som ledere vil være avhengig av at de tar ytringsfriheten på alvor.

Når det gjelder det konkrete spørsmålet i interpellasjonen, om hva jeg kan gjøre for å styrke ytringskulturen i skolen, er mitt svar dette:

I september sendte jeg en invitasjon til et møte med Utdanningsforbundet, Norsk Lektorlag, Elevorganisasjonen, Skolelederforbundet, Skolenes landsforbund og KS om temaet ytringsklima og ytringskultur i skolen. Hensikten med møtet var å få en felles forståelse av hva som er den reelle situasjonen i sektoren, hvilke utfordringer vi står overfor, og hvordan vi kan møte disse.

Dette møtet ble avholdt den 26. oktober. Det var i møtet bred enighet om at vi på dette området står overfor en utfordring som må tas på største alvor, og at det er mange ansatte i Skole-Norge som er redd for å benytte seg av ytringsfriheten av frykt for negative sanksjoner i en eller annen form, noe som er helt uakseptabelt.

Det var også enighet om at vi står overfor en vedvarende utfordring, og at det er viktig å ha løpende oppmerksomhet og debatt omkring dette.

Jeg vil i sammenhenger der det er naturlig, fortsatt gjøre mitt for å bidra til en levende og kontinuerlig diskusjon om de viktige temaene som interpellanten reiser.

I denne sammenheng håper jeg at interpellasjonen og mitt svar her i dag kan bidra til refleksjon og debatt

blant alle berørte, hos skoleeiere, på ulike nivå i skolen og i organisasjonene. Jeg vil se til at dette blir formidlet videre på egnet måte.

Marit Arnstad (Sp) [10:26:30]: Jeg takker statsråden for hans innlegg knyttet til interpellasjonen, og jeg synes han trekker fram en rekke interessante ting. Jeg er glad for at han også understreker at når det gjelder forholdet mellom ytringsfrihet og lojalitetsplikt, som jeg tror egentlig er ganske sentralt her, er det begrensningene i ytringsfriheten som må begrunnes, ikke motsatt. Det er ganske viktig.

Jeg forventer på ingen måte at statsråden skal overta verken Fylkesmannens eller Sivilombudsmannens rolle, men jeg synes det er viktig at han som den fremste person i Utdannings-Norge legger til rette for en kultur for frie ytringer og for meningsutveksling. Det er alvorlig når undersøkelsene de fire siste årene viser at f.eks. flere enn fire av ti velger ikke å si fra fordi de er redde for negative reaksjoner fra sin egen skoleledelse, at 30 pst. sier seg nokså enig i påstander om at «toppledelsen begrenser mine muligheter til å ytre meg offentlig av hensyn til virksomhetens omdømme», og også at svært mange av rektorene og skolelederne mener at det er liten aksept for at de kan gå ut offentlig og ytre seg kritisk til skoleeiers utdanningspolitikk og prioriteringer.

Men det er jo slik at hvis folk innenfor skoleverket ytrer seg kritisk til politikere, må vi som politikere ut på banen og delta i den meningsutvekslingen og svare på den kritikken som kommer. Derfor er det nesten mer alvorlig at så mange sier at de ikke våger å ytre seg fordi de er redde for negative reaksjoner fra sin egen administrasjon, sin egen skoleledelse, sin egen toppledelse, for det vil i stor grad være en administrasjon som ikke vil føle det samme ansvaret offentlig for å forsvare hvorfor de begrenser ytringsfriheten for sine ansatte, mens vi politikere ofte må gjøre det, og det mener jeg også er nødvendig at vi gjør i de forholdene. Så det er en forskjell der som jeg synes er avgjørende, og som jeg også synes vi har sett det siste året.

Så har jeg lyst til å si at jeg er enig i at det beste svaret på mange av disse problemstillingene er en fortsatt åpen meningsbrytning. Den dialogen statsråden sier at han har tatt initiativ til med forbundene, er viktig. Det er en dialog som bør fortsette. Det å ta problemstillingene på alvor i hvert enkelt tilfelle og også det å ha en løpende debatt omkring det er alt svært viktig.

Jeg vil advare mot å blande varslerinstituttet inn i diskusjonen om en fri meningsutveksling i norsk skole. Varslerinstituttet er et særlig institutt som også er regulert særlig lovmessig. Her handler det rett og slett om den store avveiningen mellom friheten til å ytre seg og den begrensningen som eventuelt lojalitetsplikten i ar-

beidslivet setter, og det er den begrensningen som jeg tror gjør at mange i dag føler en frykt for å ytre seg overfor ledelse og administrasjon i norsk skole.

Statsråd Jan Tore Sanner [10:29:50]: Jeg vil igjen takke representanten Marit Arnstad for en både god og viktig interpellasjon og vil understreke det verdifulle i at vi som politiske ledere med forskjellig politisk ståsted står sammen i vår klare holdning til yringsfriheten for medarbeidere i Skole-Norge og i offentlig sektor for øvrig. Jeg mener at det i seg selv er viktig at vi som ledere markerer en så klar holdning til dette, og det håper jeg også blir lagt merke til. Det er begrensningene i yringsfriheten som skal begrunnes. Det er også bakgrunnen for at jeg i det brevet som jeg som kommunalminister sendte til kommunene, understreket følgende:

«Kommunene bør først og fremst sørge for at de ikke har retningslinjer eller reglement som går for langt i å begrense de ansattes yringsfrihet. Kommunene bør gjennomgå slike reglementer mv. og vurdere om de er i tråd med gjeldende rett.»

Videre står det:

«Arbeidet for å sikre de ansatte en reell yringsfrihet er en kontinuerlig prosess. Det krever mer enn bare gode retningslinjer og reglement. Kommunene bør derfor i tillegg til å gjennomgå reglement og rutiner, vurdere andre konkrete tiltak for å sikre de ansattes yringsfrihet.»

Dette er viktig, for vi kan diskutere retningslinjer, men i bunn og grunn handler dette om hvilken kultur det er i kommunene, på skolene og i det offentlige ordskiftet.

Jeg vil til slutt understreke viktigheten av at en leders legitimitet også avhenger av at man er åpen for debatt og kritiske innspill i denne offentlige diskusjonen. Over tid vil legitimiteten undergraves hvis man trekker lojalitetsplikten for langt.

Martin Henriksen (A) [10:32:03]: Først vil jeg si takk til representanten Marit Arnstad for at hun tar opp arbeidet for økt yringskultur i skolen. Det er et engasjement vi deler. Jeg takker også kunnskapsministeren for svaret så langt.

Det er vanskelig å ha en debatt om yringskultur i skolen uten å nevne Simon Malkenes, som det var mye nyheter om i vår. Læreren Simon Malkenes er kanskje en pest og en plage for mange. Han snakker uten å rekke opp hånda først. Han svarer ikke på spørsmålet andre stilte. Han stiller sine egne spørsmål. Han er uenig med forrige taler. Han forsøker å viske ut det hjørnet på tavlen der det står «la stå» over vedtatte sannheter. Han kan være ganske plagsom.

Jeg er ikke alltid enig med Simon Malkenes. Jeg har forstått at andre representanter i denne salen og på andre kontorer i nærheten nesten aldri er enig med ham.

Derfor trenger vi Malkenes. Jeg vil si det slik: Alle bør ha sin egen Malkenes.

Offentlig ansatte og vanlige arbeidsfolk vet hvor skoen trykker. De kan gi verdifulle tilbakemeldinger fordi de ikke bare rapporterer om, men også erfarer hverdagen i klasserommet eller på sykestuen, i hjemmetjenesten, i barnevernet, i kommunen. De kan fortelle noe om hvordan vi kan gjøre ting bedre. Dette er tilbakemeldinger vi ikke får på andre måter enn at ansatte både tør og vet at de kan bruke stemmen sin for å utvikle, justere og påvirke. Det er en dynamikk som er nødvendig for at vi skal utvikle samfunnet og ikke bli fastlåst i gamle rutiner. Eller som Arbeiderpartiets nestleder Hadia Tajik sa det i Aftenposten 28. april i år:

«Vanlige arbeidsfolk som er trygge i faget sitt, og som våger å være kritiske, er noe av det vi trenger aller mest.»

Vi trenger en kultur for å lufte bekymringer, tanker og skjønnsmessige vurderinger også i norsk skole.

Jeg har snakket med tillitsvalgte som forteller at det så å si er umulig å få medlemmer til å fortelle om krittikkverdige forhold. De er bekymret for at kritikken skal gå ut over skolens omdømme, og at de på den måten taper kampen om elever. De er redd for represalier fra ledere og andre i kommunen og skoleverket – ikke formelt, men at de blir forbigått når det gjelder lønn, mister arbeidsoppgaver eller blir utelatt fra fellesskapet på ulike måter. Dersom det stemmer, er det en situasjon vi ikke kan tolerere. Det er et ledelsesansvar å skape en annen kultur.

Et av tiltakene er mer tillitsbasert ledelse. Det handler om at man skal høres, men også kunne ha medbestemmelse. Det rød-grønne byrådet i Oslo har tatt initiativer basert på byrådserklæringen, der det står:

«Et nært samarbeid med ansatte og tillit til ansattes fagkompetanse og vurderinger ligger til grunn for vår styring av kommunen.»

Arbeidsgiver skal ha styringsrett. Ansatte skal ha yringsfrihet. Dersom yringsfriheten skal innskrenkes, må bevisbyrden ligge hos dem som vil innskrenke den. Vi trenger mekanismer som løser konflikter. Vi trenger noen få og tydelige mål for det vi driver med, og vi trenger lave dørterskler og stor takhøyde for å si fra og ta opp saker, spørsmål og innspill om forhold på arbeidsplassen som ikke er bra nok. Vi bør arbeide kunnskapsbasert, men også basert på tillit og gjensidig respekt.

Jeg tror at intensjonen med målstyring, incentiver og kontroll ofte har vært god. Målet har vært at fellesskapets midler skal bli brukt på en best mulig måte. Det å ha et mål for det man driver med, og oversikt over hvordan ting utvikler seg, er bra og viktig. Men vi har endt opp med for mange og detaljerte mål, en hverdag lærere sier er styrt av for mange rapporteringer, og av at vi ikke ut-

nytter den kompetansen som finnes ute i skolen, godt nok. Dette henger sammen. Ansatte med kompetanse må få bruke den kompetansen også til å ytre seg om og ha medbestemmelse på utviklingen i skolen.

Arbeiderpartiet, SV og Senterpartiet fremmet i vår et forslag om tillitsreform. Hvis jeg skal trekke fram en votering som har skuffet meg i denne perioden, er det at dette ble nedstemt. Jeg hører kunnskapsminister Sanners svar. Han sier mye som er både viktig og riktig, men for meg høres det i stor grad ut som en plan for status quo. Jeg savner mer ambisiøse mål og tiltak.

Til slutt: Det er lett å stille krav enten det er til karakterer i matte, kompetansekrav eller masterkrav for å bli lærer. Det er mer krevende å vise den tilliten som må følge med en profesjon der man må være både dyktig, motivert og høyst kompetent.

Marit Knutsdatter Strand (Sp) [10:37:24]: Formålsparagrafen i opplæringsloven samler 13 år med skolegang under overordnede prinsipper. Skolen skal åpne dørene til verden for elevene. Dette er det bred politisk enighet om. Det viktigste utviklingsarbeidet i skolen skjer på hver enkelt skole. Det forutsetter involvering av både elever og lærere for å få bedre beslutninger for skolen, og tillitsledelse må ligge til grunn for styring av skolen.

I dag skulle vi ønske at statsråden var enda mer konkret i sine ambisjoner for nettopp denne tillitsledelsen. I vår, som foregående taler pekte på, fremmet Senterpartiet, Arbeiderpartiet og SV forslag om en tillitsreform i skolen, bl.a. pekte vi på færre og tydeligere mål, mål som speiler skolens samfunnsmandat, at medbestemmelse og tillit skal ligge til grunn for beslutninger, og at profesjonens fellesskap og ansvar er avgjørende i forvaltningen av skolen. Dette fremmet vi for å sikre at elevenes forutsetninger for gode liv med skaper glede, engasjement og utforskertrang blir ivaretatt, at vi har lærere som får rammevilkår til å gjøre den jobben de ønsker – for at dette skal være mulig. Formålsparagrafen peker dessuten på elevenes medvirkning, og da må vi også si at lærernes medvirkning er avgjørende.

De politiske partiene oppfatter ulikt hva som er god skoleledelse, og hvilke rammer som må være på plass. Senterpartiet mener at god administrativ, politisk og faglig ledelse forutsetter at det er tydelig hvem som har myndighet og ansvar i ulike situasjoner. Stortinget, som regjeringen, må være bevisst sin rolle. Tillitsbasert ledelse må basere seg på gjensidig tillit.

Det foregår tillitsutredninger flere steder i verden, bl.a. i Sverige. Behovet for gjensidig tillit mellom aktører blir løftet på dagsordenen i hele verden. Videre står det om internasjonal skoleforskning at dersom rektorer og

lærere utvikler gjensidig tillit og bygger tillitsrelasjoner til elver og foresatte, styrkes også elevenes læring.

Tillit er ikke ubegrenset frihet, men en tydelig forståelse av myndighet og ansvar. Det må være sammenheng mellom tilgang på tid og ressurser og de forventningene som blir stilt. Lærer etter lærer roper varsko om utviklingen i skolen. At flere og flere tar til orde for at deres engasjement for elevene og fagene drukner i påpakninger og krav og dokumentasjon, vitner om at det ikke er stor nok grad av tillit.

Tillit kjennetegner Norge. Vi stoler på at folk ønsker å gjøre jobben sin ordentlig, og de stoler på at skatten de betaler, blir forvaltet fornuftig. Men i skolen risikerer vi at rettigheter blir viktigere enn samfunnsoppdraget i et konkurranseutsatt samfunn.

Lar vi det gå prestisje og politikk i lokalt godt arbeid, eller går vi politikere foran som gode eksempler som viser tillit til lokale initiativ? Senterpartiet vil slå et slag for økt tillit i Norge og vil jobbe videre for en gjennomgående tillitsreform. Dagens regjering setter vår samarbeidsvilje og dugnadsånd på prøve, med stordrift, tvangssammenslåinger, anbud og konkurranseutsetting som samfunnsprosjekt. Vi har sett lærersviket, med et firerkrav i matematikk som ikke anerkjenner tilbudet lærerutdanningene tilbyr for utvikling av lærerkandidater. Vi har sett avskilting av tusenvis av lærere samt en lærernorm med sentraliserende økonomiske incentiv. Er dette regjeringens måte å vise lærere og lærerutdannere tillit på?

Heldigvis har steinene begynt å rulle. Statsråden peker på at vi skal ta tak i tidstyvene i skolen og jobbe for å involvere lærerne i arbeidet med nye læreplaner. Jeg ser fram til videre debatt, jeg ser fram til å jobbe for økt tillit i skolen.

Bjørnar Moxnes (R) [10:42:27]: Vi som samfunn trenger at krittikkverdige forhold ikke skyves under teppet. De som jobber i velferdstjenestene våre, sitter på en helt unik kunnskap om hvordan det faktisk står til bak fasaden, en fasade som politikerne ofte vil blankpusse. Kunnskapen de sitter på, er helt avgjørende for alle oss som bruker velferdstjenestene. Hvis de ansatte ikke kan si fra, mister de ikke bare sin egen yringsfrihet, vi andre mister også muligheten til å få avdekket og rettet opp i krittikkverdige forhold. Derfor trenger vi lærere, helsepersonell og barnehageansatte som sier fra.

En sånn er Simon Malkenes. Han fortalte oss om virkeligheten bak fasaden i den mangeårig høyrestyrte Osloskolen. Han viste oss hvordan karakterbaserte opptak i kombinasjon med stykkprisfinansiering av elevene forsterket problemene i Osloskolen. Malkenes gjorde det fordi han mente – og mener – at dagens system ikke sikrer at elevene får en likeverdig opplæring. Malkenes-

saken ble et eksempel på at de som jobber i klasserommet, som lærer nye generasjoner om demokrati, selv mangler en grunnleggende rettighet, når deres ytringer blir forsøkt stanset av ledere oppover i systemet.

Malkenes-saken handler ikke kun om én lærer. 81 lærere fra Nydalen videregående skole ga sin støtte til Malkenes og skrev at «Osloskolen har et alvorlig problem med en ledelseskultur som leder til frykt og usikkerhet blant de ansatte». 363 lærere fra andre skoler i Oslo skrev under på følgende:

«Vi mener at yringsfriheten vår er satt under press.»

Hovedverneombud i Utdanningssetaten i Oslo har beskrevet «en fryktkultur der mange ansatte ikke tør å ytre seg, fordi de blant annet er redde for å skade skolens omdømme». Dette gjelder dessverre ikke bare Oslo. 74 Akershus-lærere har skrevet:

«Vi er mange i Akershus fylkeskommune som også støtter Simon Malkenes. Realiteter som beskrives i avisene gjelder ikke bare Osloskolene, men sannsynligvis skoler over hele landet.»

Dette er noe som bekreftes i Lektorlagets medlemundersøkelse fra 2017, som viser at flere enn fire av ti av Lektorlagets lærere er redde for å ytre seg kritisk om egen arbeidsplass, i frykt for negative reaksjoner. Dette er veldig alvorlig. Dette betyr at kritikkverdige forhold som kan gå ut over elevenes lærings situasjon og læringsforhold, blir undertrykt fordi lærerne er redde for represalier fra ledelsen.

Så tok Malkenes-saken en ny vri i høst – under striden om utdanningsdirektør Søgnsens videre ansettelse i Oslo. Det er interessant fordi den striden gjorde at mange Høyre-folk – høyt og lavt – engasjerte seg og gikk i nesten et slags fakkeltog til støtte for toppsjef Søgnsen, deriblant Høyres tidligere kunnskapsminister Kristin Clemet. Det interessante her var at Høyre-folk angrep enhver – også i pressen – som luftet tanker om at anonyme direktørers motiv for å varsle kanskje var noe annet enn bare å si fra om dårlige forhold, og sa at det faktisk kunne ødelegge varslingsinstituttet at noen gikk i rette med disse toppdirektørene.

Det som ikke ble sagt, var at forholdene i Osloskolen under Søgnsens ledelse har vært kjent helt tilbake til 2004, da det var en dramatisk nedgang i lærernes opplevde yringsfrihet og muligheten for å si fra om kritikkverdige forhold.

Etter vårt syn viser Malkenes-saken – og også etterdønningene i høst – at det trengs en minister som ikke bare snakker varmt og godt om yringsfrihet, men som konkret viser hva regjeringen nå vil gjøre for å styrke yringsfriheten og styrke varslervernet.

Mona Fagerås (SV) [10:47:41]: Hva bør gjøres for å styrke kulturen for yringsfrihet i skolen? Det er et godt spørsmål.

Jeg har lyst til å starte med å si at jeg synes det er synd at noen må løfte dette spørsmålet opp på Stortingets talerstol. De toneangivende lærerorganisasjonene i Norge er tydelige og klare på at behovet for en tillitsreform i skolen – der det profesjonelle handlingsrommet øker, der læreren får tid og handlingsrom, og der beslutninger og ansvar flyttes nedover i systemet til rektor og lærere i samarbeid – er stort. 850 lærere i Osloskolen ga klart uttrykk for dette behovet i vår gjennom et leserbrev.

Hvis skolen skal være god og trygg for alle elever, må vi som politikere vite hva som fungerer, og hva som må forandres. En forutsetning for dette er at de som kjenner skolen på kroppen – rektorer, lærere, elever og foreldre – både tør, vil og opplever det som meningsfylt å delta i debatten. De må oppleve at de blir hørt, og, når de sier fra om alvorlige forhold, at de blir lyttet til, og at det blir tatt «action». De må aldri oppleve at det å si ifra er illojalt eller problematisk for skolens økonomi.

Seks ulike undersøkelser som Utdanningsforbudet, Norsk Lektorlag og fagfolk har gjort, viser et åpenbart behov for forbedring, og det gjelder både skoleledere, lærere og offentlig ansatte:

- 85 pst. av skolelederne mener at det var blitt stilt strengere krav til lojalitet overfor skolemedarbeiderne.
- 30 pst. av lektorene er redde for offentlig å kritisere forholdene ved skolen i frykt for negative reaksjoner.
- 56 pst. av rektorene mener det er liten aksept for å kunne uttale seg kritisk til skoleeiers prioriteringer eller politikk.
- 30 pst. av lærerne sier seg helt eller delvis uenig i at de kan delta i den offentlige utdanningsdebatten uten å bli møtt med negative reaksjoner fra rektor eller lokale skolemyndigheter.

Fafos undersøkelse viser at offentlig ansatte generelt opplever dårligere vilkår for å ytre seg enn ansatte i det private. Slik kan vi ikke ha det. Vi er helt avhengig av et godt tillitsforhold mellom det offentlige og menneskene som tjenestetilbudet er til for. Da må det være trygt for ansatte å delta i samfunnsdebatten om arbeidsplassen sin og tjenestene de skaper.

I likhet med representanten Martin Henriksen savner jeg mer ambisiøse mål fra ministeren på representanten Marit Arnstads spørsmål. Spørsmålet jeg stiller meg, igjen og igjen, i denne forbindelsen, er: Ville ikke en tillitsreform være første skritt på veien?

Torstein Tvedt Solberg (A) [10:51:34]: Jeg vil også takke representanten Arnstad for å ta opp denne viktige debatten. Det er ingen tvil om at vi trenger en bedre kultur for å løfte bekymringer, tanker og skjønnsmessige vurderinger i norsk skole, og Malkenes-saken har helt klart pekt på utfordringene med nettopp yringskulturen i skolen. Den saken og den påfølgende debatten har også gitt oss noen verdifulle innspill til hvordan man kan skape en bedre og mer lyttende skole for både lærere, elever og skoleledere. Og saken har ført til endring. Malkenes-saken har vist verdien av at noen bruker sin yringsfrihet og snakker ut.

Jeg synes det er bra at statsråd Sanner i dag understreker at denne debatten i seg selv er viktig, og ikke minst understreker at vi som politiske ledere må vise holdninger som underbygger dette, og være gode eksempler. Men da synes jeg samtidig det er litt synd å se at Høyre ikke er helt tro mot dette selv i den offentlige debatten, som når stortingsrepresentant Mathilde Tybring-Gjedde fra Høyre sier i en Facebook-film når hun refererer til Malkenes-saken, at han beskriver Oslo-skolen veldig svart-hvitt – det er jo 17 000 andre lærere. Dette er et eksempel på en marginalisering, at en marginaliserer erfaringene til en lærer framfor å lytte til det den læreren egentlig sier og gå inn i diskusjonen om hvordan skolen kan bli enda bedre. Så skal Sanner nå sitt mål om at denne debatten må bli bedre, må jo også vi unngå denne typen marginalisering som Høyre har drevet med i denne debatten. For det handler ikke om kun én lærer. Det viser den støtten Malkenes fikk fra flere kollegaer nå i vår.

Jeg synes også det er bra at Sanner i sitt innlegg ser utfordringene med yringsfriheten og yringskulturen i skolen. Det er også bra at Sanner nå har satt i gang en dialog med forbundene. Men også jeg vil etterlyse de konkrete tiltakene for å unngå at vi er på status quo. Hva konkluderte en med i møtet i oktober? Hva ønsker statsråden nå selv å gjøre etter den dialogen han har hatt med forbundene? For denne debatten kan ikke kun handle om hva vi fra Stortinget skal forvente at skolene kan gjøre. De må også kunne forvente tilbake at Stortinget og regjeringa gjør noe. Så jeg vil igjen gi statsråden en mulighet til å si noe om hva han som kunnskapsminister vil gjøre med denne saken.

Marit Arnstad (Sp) [10:54:19]: Jeg vil gjerne takke representantene for en interessant debatt.

Jeg har lyst til å begynne med igjen å minne om den viktigste begrunnelsen for yringsfriheten – dette er også et sitat fra Anine Kierulf – og det er den kollektive begrunnelsen, nemlig at vi beskytter yringsfriheten av hensyn til oss alle. Derfor er det særlig viktig at også offentlig ansatte tør å ytre seg, for de er fagfolk og har en

særlig faglig innsikt og erfaring som vi alle trenger å få vite noe om. Det synes jeg det er viktig at vi har i bakholdet.

Ellers er det sagt mye her også om det politiske, og vi må vel erkjenne at regjeringens ganske utstrakte arbeid med testing, målstyring og rangering har blitt en driver for konkurranse i skolen, og det har skapt en meningsbrytning og en systemkritikk som nok går lenger enn tidligere. Mange av de enkeltsakene vi har sett de siste årene, handler om nettopp det. Systemkritikken er likevel svært viktig, og den må få lov til å komme til syne, for det blir ikke mindre, men mer kvalitet av at erfaringer, synspunkter og systemkritikk kommer fram. Sjøl om den enkelte person kan være til irritasjon for enkelte, sjøl om lokalpolitikere kan bli irriterte, sjøl om administrative ledere synes at det kan skade skoleadministrasjonens omdømme, og sjøl om en synes at det er knyttet til enkeltepisoder, må en ut i åpent lende og debattere, forsvare og ha en meningsbrytning om dette.

Til slutt vil jeg fokusere på at det ikke er noe negativt som kan komme ut av det. Det er nesten bare positive ting som kan komme ut av det. Det er utviklende for skolen som institusjon, det vil korrigere ting som går i feil retning, det vil fremme nytenkning, og det vil hindre en rettsliggjøring av en del av den offentlige sektoren som ikke bør rettsliggjøres.

Jeg synes også det er viktig å si at dette gjelder også andre områder. Som flere har vært inne på her, er behovet for en tillitsreform i offentlig sektor stor. Det gjelder i skolen, men det gjelder også innenfor helsesektoren og innenfor beredskap og politi. Også på disse områdene tror jeg at en vil finne tilsvarende problematikk når det gjelder muligheten og friheten til å ytre seg og muligheten til å få den meningsbrytningen som en ønsker i offentlig sektor. Offentlig sektor er tross alt – til sjuende og sist – det fellesskapet som vi som folkevalgte og politikere er satt til å være med og styre. Da er vi avhengig av at det er en bred og åpen debatt, at alle typer synspunkter kommer fram, og at all meningsbrytning får lov til å komme fritt til syne, uavhengig av om det er til irritasjon på grunn av spesielle mål, rammer, tester eller prøver som enkelte politiske krefter eller administrasjon innenfor Skole-Norge har satt i gang.

Statsråd Jan Tore Sanner [10:57:34]: Jeg vil avslutningsvis også takke for en god debatt om et viktig tema. Representanten Mona Fagerås sa at det var synd at dette må tas opp på Stortingets talerstol. Jeg er enig i at det er uakseptabelt at ansatte i skolen opplever en frykt for å benytte sin yringsfrihet. Samtidig synes jeg det er bra at saken tas opp i Stortinget. Jeg kan egentlig ikke tenke meg et viktigere tema å reise nettopp fra Stortingets talerstol enn vilkårene for yringsfrihet i vårt samfunn

generelt og for ansatte i skolen spesielt. Ytringsfrihet er en forutsetning for vårt demokrati, og en god ytringskultur er viktig for tilliten og samholdet som vårt samfunn skal bygges på. Jeg er også enig i det representanten Marit Arnstad sier, at vi må tåle det som er ubehagelig, og det som kan være irriterende. Jeg vil legge til at det er bedre at det kommer frem i det offentlige rom enn at det får gjære i mer lukkede rom. Så vi er alle tjent med en åpen diskusjon, det skaper legitimitet til offentlig sektor og til ledere.

Det trekkes også inn en diskusjon om tillitsreform, og det er en debatt jeg gjerne tar, men jeg vil bare igjen minne om at skal man gjennomføre en tillitsreform, må man som politiker også makte å stå imot når alle kravene kommer om detaljstyring av skolen. Det er ikke mer enn en uke siden vi diskuterte kravet om at man skal innskrenke lærernes metodefrihet ved bruk av fysisk aktivitet i matematikktimen og samfunnsfagtimen – men la det være en parentes. Jeg mener at spørsmålet om tillit er viktig. Regjeringen og departementet jobber nå med fagfornyelsen – som er viktig – og med en gjennomgang av opplæringsloven. Og vi har nå startet et fornyet og forsterket arbeid for å fjerne tidstyver i skolen. Det er også viktig for at både skoleledere og lærere skal ha mer rom til å gjøre det de skal, nemlig sørge for at barna både lærer og mestrer på skolen.

Presidenten: Debatten i sak nr. 1 er dermed avsluttet.

Sak nr. 2 [11:00:20]

Interpellasjon fra representanten Marit Knutsdatter Strand til kunnskaps- og integreringsministeren:

«Folkehøgskolene har en verdi for den enkelte elev, men også som arena for folkeopplysning, kultur og danselse. Et år på folkehøgskole er for mange elever viktig for å finne motivasjon for veien videre. Det har vært en jevn vekst i antall elever på folkehøgskole siden 2004, og det er satt søkerrekord hvert år de siste årene. I dag går det om lag 20 pst. flere elever på folkehøgskole enn det gjorde for ti år siden. Det er tatt flere initiativ for å etablere nye skoler og utvide fagtilbudet. Parallelt med elevtallsveksten og utviklingen av nye tilbud som ungdommen etterspør, har regjeringen gjentatte ganger foreslått kutt i statsstøtten og endrede rammebetingelser som vil innskrenke virksomheten, uten at dette er drøftet i Stortinget.

Hva mener regjeringen er folkehøgskolenes funksjon i utdanningssystemet, og vil regjeringen styrke skolenes forutsigbarhet og mulighetene for å videreutvikle skoleslaget?»

Marit Knutsdatter Strand (Sp) [11:01:24]: Senterpartiet har i lang tid anerkjent folkehøgskolenes plass i

utdanningssystemet i Norge. For mange er det et annerledes år, et år da de endelig finner seg selv. Spør du folk som har gått på folkehøgskole, sier de ofte at det var det beste året i deres liv. I lange, travle og pressede liv blir et slikt år stående som inspirasjon og motivasjon å bygge videre på. Stadig økende søkning til og interesse for folkehøgskolene viser også hvor bred oppslutning de har. Faktum er at mange flere skulle ønske de fikk gå på folkehøgskole, uten at de får det. Faktum er at mange godt etablerte folkehøgskoler gjerne skulle hatt plass til flere elever, uten at de får det. Faktum er at mange nye folkehøgskoler vil etableres, uten at regjeringen har villet finansiere det.

Senest for et år siden ristet hele stortingsbygget, da Eidsvolls plass var full av engasjerte nåværende og tidligere lærere og elever som kjempet imot kutt. I proposisjonen for budsjettåret 2019 fra regjeringen til Stortinget kan vi lese:

«Folkehøgskolane har ikkje eksamen, og elevane bur i internat på skolen. Skolane fastset sitt eige verdigrunnlag, og dei har pedagogisk fridom. Folkehøgskolane har ulike typar kurs på ei rekke område.

Det er totalt 79 folkehøgskolar spreidde over heile landet. Talet inkluderer Nordnorsk Pensjonistkole og Norsk senter for seniorutvikling, som begge er godkjente som folkehøgskoleliknande tiltak og får tilskott etter folkehøgskolelova.»

Videre leser vi at det i 2017 var over 8 000 årselever ved kortkurs og langkurs. For 2019 er det fremmet forslag om to nye folkehøgskoler, og tilskuddet blir heldigvis opprettholdt og til og med styrket fra årets nivå, men slik har det ikke alltid vært.

Regjeringen ønsker for øvrig fortsatt kutt i kortkurs. Vi mener kortkurs har mye å tilby i et opplæringsperspektiv for framtiden, enten for unge, funksjonshemmede, eldre eller andre. Å fjerne disse vil få konsekvenser for tusenvis av kursdeltakere fra mange sårbare grupper. Det vil også snevre inn folkehøgskolene, mer enn nødvendig, som opplærings- og aktivitetsmotor i lokalsamfunnene.

Regjeringens bestyrelse av folkehøgskolene er dessuten innskrenkende. Folkehøgskolens formål etter sitt eget lovverk er nettopp å fremme allmenndanning og folkeopplysning. Vi kan spørre oss: Hva er en folkehøgskole? Enkelte folkehøgskoler vil omtale seg selv som en verdi- og internatbasert helhetlig og fri læringsarena for faglig, personlig, sosial og demokratisk danning, der elevene blir aktive samfunnsborgere i en bærekraftig verden. Erfaring og likeverd er sentralt. Ungdom bruker folkehøgskolene til å finne sin plass i tilværelsen, til å finne sin orientering og motivasjon i en sammensatt verden med hensyn til jobb, utdanning og samfunnsliv.

Vi kan videre spørre: Hva er folkehøgskolen? Hva lærer ungdommene som går der? Det er vanskelig å måle kompetansen på en karakterskala, og karakterer hører ingen plass hjemme i folkehøgskolene, men alle som går der, alle som jobber der og som kjenner noen som har gått der, kan merke økningen i ferdigheter. De kan se elevenes utvikling i løpet av året. Når man snakker med foreldre eller foresatte om hvordan de opplever at sønnen eller datteren deres har endret og utviklet seg etter et år på folkehøgskole, er det ingen tvil om at skolene har en enorm effekt på læring.

Vi må diskutere folkehøgskolenes funksjon i utdanningssystemet og deres rammer. Folkehøgskolene må bli flinkere til å kommunisere, slik at folk som er opptatt av skole og utdanning, skjønner hva det handler om. Det handler nemlig om skolens kompetanseområder, elevenes utvikling og det brede samfunnsoppdraget. Folkehøgskolenes bidrag til dette er viktig.

Vi kan spørre oss hvilke ferdigheter man konkret utvikler i løpet av et år på folkehøgskole. Er dette noe samfunnet har nytte av? Åsane Folkehøgskole og Nordhordland Folkehøgskole har forsøkt å betegne fire kompetanseområder. De peker på samhandling, kreativitet, emosjonell kompetanse og global kompetanse. Vi får reflekterte elever som samarbeider, som finner løsninger og bedre kan forstå andre, seg selv og verden vi lever i – hvordan de er en del av en helhet. Dette trenger både enkeltmennesket, lokalsamfunnene og den globale verden.

Senterpartiet mener vi bør gi flere mulighet til å gå på folkehøgskole. Vi bør gi folkehøgskolen bedre og mer forutsigbare rammevilkår. I dag er det et gap mellom studiefinansieringen og det det faktisk koster for eleven å gå på folkehøgskole og det det koster for skolene å ha elevene der. Dette gjør at enkelte tar inn flere elever enn det de egentlig har tilskudd til, og at enkelte elever ikke har råd til å gå på folkehøgskole. De aller fleste elevene kommer rett fra videregående og har begrensede muligheter til å tjene penger før de skal gå på folkehøgskole. De har heller ikke mulighet til å tjene penger mens de går der, for de har jo opplæring både på kveldene og i helgene. Senterpartiet ønsker en opptrapping av studie-støtten også for folkehøgskoleelever. Folkehøgskole bør jo være et tilbud som alle ungdommer i hele Norge har like muligheter til å søke seg til.

Folkehøgskolene er kompetansesentre innenfor et bredt spekter av fag. Folkehøgskolene har lange tradisjoner. Kursene tiltrekker seg mange ulike mennesker og er vesentlige for at folkehøgskolene skal kunne oppnå intensjonen i lovverket om å drive folkeopplysning og allmenndanning i et bredt perspektiv.

I sum tilbyr folkehøgskolene kurs både til unge, eldre og ulike grupper i samfunnet, med ulike utfordrin-

ger, og til mennesker med ulike funksjonsnedsettelse. Dette gjør igjen at skolene på en god og fleksibel måte kan utnytte sin kapasitet og sine ressurser fullt ut.

I forarbeidet til folkehøgskoleloven ble følgende formulert:

«Folkehøgskolene bør bidra aktivt til gjennomføringen av Kompetansereformen ved å utvikle kortkurstilbud rettet mot lokalsamfunnet, arbeidslivet og grupper som har behov for fleksibel og tilrettelagt opplæring.»

Regjeringen selv har også uttrykt et offensivt syn på kunnskap, aktivitet, utvikling og kompetanse. Jeg kan si tere fra regjeringsplattformen:

«Arbeidslivet endrer seg raskt og stiller økende krav til kompetanse. Alle har behov for påfyll av kunnskap underveis i karrieren. Regjeringen vil legge til rette for bedre kompetanse- og karriereutvikling på ulike arenaer og gjennom hele livet.

Folkehøgskoler er en viktig del av mangfoldet i utdanningstilbudet.»

Ut fra regjeringens egne ord er det grunn til å være ambisiøs og positiv på vegne av framtiden til folkehøgskolene, men vi må også stille spørsmålet: Hva mener regjeringen om folkehøgskolenes funksjon i utdanningssystemet, og vil regjeringen styrke forutsigbarheten for å drifte folkehøgskoler og for å kunne søke seg til en folkehøgskole? Her må jeg si at det er en berg-og-dal-banetur fra ett år til et annet.

Statsråd Jan Tore Sanner [11:11:18]: La meg først takke for en god interpellasjon. Det er ingen tvil om at representanten har et stort hjerte for folkehøgskolene. Jeg skal forsøke å gi uttrykk for noen av de synspunktene og refleksjonene som regjeringen gjør seg rundt folkehøgskolenes posisjon.

I over 150 år har folkehøgskolene vært en viktig del av det norske utdanningssystemet. Den første skolen i Norge var Sagatun Folkehøgskole på Hamar, som startet i 1864. Den danske pedagogen og teologen Grundtvig utviklet tanken om en nordisk høyskole på 1800-tallet. Grundtvig var kritisk til datidens dannelsesideal, som bygget på drilling og pugg. Grundtvig mente at læring ikke først og fremst skulle bestå av pugging og terping, av teorier som hadde lite med elevenes hverdag å gjøre. Isteden skulle læring utvikles gjennom det levende ord, i samtale mellom elev og lærer og i forelesninger der elevenes hverdagsliv sto i fokus. Han så for seg en skole som vektla økt sosial bevissthet mellom individ og samfunn, og hvor hele mennesket var i fokus.

Folkehøgskolene ble på mange måter etablert som en motvekt mot de offentlige skolene, som drev med pugg og hadde et læringsinnhold som var fjernt for mange. Disse motsetningene er heldigvis blitt mindre i

dag, både fordi vi har en skole som har et annet perspektiv på læring enn for 150 år siden, og fordi folkehøgskolene i dag er mer integrert i det norske utdanningssystemet.

I den sammenheng har jeg lyst til å nevne at med den store fornyelsen av fagene i skolen som vi nå er i gang med, skal viktige temaer som demokrati og medborgerskap, bærekraftig utvikling, folkehelse og livsmestring bli mer synlig i skolen. Disse temaene representerer kunnskap og verdier som skal hjelpe oss til å lære, leve og arbeide sammen i en kompleks verden nå og i fremtiden – ikke så langt unna det folkehøgskolene står for.

Vi må ha et skolesystem som forbereder elevene på å møte og forme fremtiden, og vi trenger et variert, romslig og inkluderende utdanningssystem. I dette systemet har folkehøgskolene en naturlig plass som et supplement og alternativ.

For mange elever er året på folkehøgskolen den første gangen de bor hjemmefra. Elevene møter ungdom fra hele landet – og andre land. De får nye perspektiver, tar nye fag og møter nye læringsmetoder. For mange blir dette et modningsår, et livsforberedende år. Elevenes selvutvikling er målet.

Folkehøgskolene er ikke en del av noe formelt utdanningsløp, og skolene er ubundet av pensum og formelle læringsmål. De er også eksamensfrie. Folkehøgskolene er en arena hvor ungdom kan prøve ut sine interesser og i samarbeid med lærerne kanskje finne ut hvor veien skal gå videre i livet.

Pilotprosjektet Mentorordningen i folkehøgskolen er et eksempel på nettopp dette. I denne ordningen følges elevene opp av en mentor, og målet er å øke motivasjonen for å fullføre videregående opplæring. De som har deltatt på dette, er fornøyde, og jeg håper at folkehøgskolene fortsatt kan være et godt tilbud for elever som trenger en pause i videregående opplæring.

Regjeringen er opptatt av både å sikre folkehøgskolenes forutsigbarhet og mulighetene for å videreutvikle skoleslaget. I 2013 var bevilgningen til folkehøgskolene 712 mill. kr. I budsjettforslaget for 2019 er bevilgningen på 885 mill. kr. Det vil si en nominell økning på 173 mill. kr. Siden 2013 er det hittil godkjent tre folkehøgskoler. I perioden fra 1991 til 2013 ble det kun godkjent én ny folkehøgskole. Dette viser at regjeringen satser på folkehøgskolene.

I behandlingen av statsbudsjettet for 2018 kom følgende anmodningsvedtak:

«Stortinget ber regjeringen gå i dialog med folkehøgskolene med sikte på å finne en modell for å fase ut tilskudd til kortkurs der grunnbevilgningen i så fall økes tilsvarende.»

Regjeringen er i dialog med Folkehøgskolerådet for å finne en god fremtidig modell for å dreie tilskuddet vekk fra kortkurs og over til langkursene, slik at flere unge får mulighet til å ta et år på folkehøgskole.

Av den totale grunnbevilgningen til folkehøgskolene på 848 mill. kr utgjør tilskuddet til kortkursene nesten 5 pst., altså om lag 40 mill. kr. Det varierer stort mellom skoler hvor stor andel kortkursene utgjør av den totale virksomheten. Typisk kortkurs er kurs innen sang/kor, dans, håndarbeid, kultureiser og ulike typer idrett. Kursene er gjennomgående fjernt fra folkehøgskolenes formål og samfunnsoppdrag. Om lag halvparten av deltagerne på kortkurs er over 50 år.

Folkehøgskolenes muligheter til å videreutvikle seg til det beste for elevene vil styrkes om tilskuddet til kortkursene fases ut og grunnbevilgningen økes tilsvarende. Jeg vil komme tilbake til Stortinget med nærmere forslag om hvordan dette kan gjøres.

Faglig frihet er en grunnverdi for folkehøgskolene, og skolene har frihet til selv å utforme sitt innhold. Dette betyr at det i stor grad er opp til skolene selv å ta initiativ til å videreutvikle seg.

Folkehøgskolene tilbyr i dag et bredt utvalg av fag- og kursmuligheter, og de siste årene har mange søkt seg til folkehøgskolenes langkurs. Ved landets folkehøgskoler er det over 300 forskjellige fag, og elever kan lære om alt fra film og animasjon til motor, dans, teater, gårdsdrift, idrett og friluftsliv.

Jeg har inntrykk av at de fleste folkehøgskolene tilpasser kursporteføljen til etterspørselen blant unge søkere. Dette tyder på at folkehøgskolene evner å videreutvikle seg, og at de tilpasser seg de unges behov og ønsker.

Jeg vil også minne om at folkehøgskoleloven fra 1. august i år åpner for at det kan godkjennes en folkehøgskole på Svalbard. Det er kommet inn en søknad fra Svalbard folkehøgskole, og regjeringen har i budsjettforslaget for neste år avsatt midler til godkjenning av skolen med oppstart fra 2019. Det blir et svært viktig tilskudd til folkehøgskolene og vil kunne bety mye for utviklingen av både Svalbard-samfunnet og også det de elevene på et senere tidspunkt kan bidra med inn i det norske samfunnet.

Jeg mener at folkehøgskolene har en viktig rolle i dag og i fremtiden. Folkehøgskolene kan bidra positivt i møte med flere av de utfordringene vi står overfor. Skoleslaget står for noe helt eget og nærmer seg elevene på en litt annen måte enn resten av utdanningssystemet. Elevenes selvutvikling står sentralt for folkehøgskolene. Skolene har en viktig plass gjennom sin sosialpedagogiske tradisjon og evne til å motivere unge mennesker og skape lyst til videre læring.

Regjeringen er opptatt av å bevare forutsigbare rammer for folkehøgskolene. Jeg mener at skolene har de

rammene og den forutsigbarheten som må til for at de skal kunne ha et tilbud som holder høy kvalitet, og mulighet til å videreutvikle seg innenfor sitt brede mandat og samfunnsoppdrag.

Marit Knutsdatter Strand (Sp) [11:19:37]: Jeg takker for statsrådens svar.

Mange unge mennesker har – og vil forhåpentligvis fortsette å ha – stor glede av å gå på folkehøgskole, og det er bra at regjeringen gir tilsagn til flere nye folkehøgskoler. De er nemlig en viktig del av det norske utdanningssystemet også med sitt bidrag til livslang læring. Det er flott at kunnskapsministeren er opptatt av utdanning og unge mennesker også innenfor et bredt felt av praktiske og estetiske fag.

Kortkursene mener Senterpartiet også er et viktig tilbud og verdifullt for dem som deltar. Da må jeg være litt undrende til den varslede kompetansereformen som regjeringen har i gjære, der nettopp behovet for kortere kurs og påfyll også for dem over 50 år er viktig. Da må jo nettopp livslang læring og folkehøgskoler og kortkurs kunne være et element inn i det. Og da må vi anerkjenne folkehøgskolenes plass i utdanningssystemet.

I fjor ble det foreslått at støtten til skolene skulle bli kuttet. Da ville både skolene og elevene og tilbudet bli berørt. Det ville ført til færre elever. Færre elever risikerer man også ved kutt i studiestøtte. Det må vi være bevisste på når forslaget til statsbudsjett blir lagt fram.

Jeg vil også vise til en framtreddende Høyre-politiker ved navn Kåre Willoch, som har et barnebarn som selv har gått på Valdres Folkehøgskole. Jeg kan sitere ham på følgende:

«Vi har fått en grundig bekreftelse på det vi viste: for en fremragende, gledesskapende og oppløftende institusjon folkehøgskolen er».

Dette sa Kåre Willoch i sin tale på avslutningsfesten ved Valdres Folkehøgskole.

Det er slike eksempler og erfaringer vi må få flere av, og det er slike eksempler og erfaringer vi ikke må begrense til et mindretall av den norske befolkning.

Kunnskapsministeren har selv tatt til orde for livslang læring og verdien av økt kompetanse i befolkningen. Også her er folkehøgskolene en vekker. De har hjemmel i lov og følger forskrifter for hvordan skoletilbudet og kursene skal bli gjennomført. Og da må jeg spørre: Mener Høyre og regjeringen at nytten folkehøgskolene tjener, skulle vært bedre dokumentert eller annerledes regulert? Kan vi forvente oss økte tilskudd til folkehøgskoler i tiden framover? Og mentorordningen, som statsråden skryter av, har fått avslag fra Kunnskapsdepartementet på søknad om midler i inneværende år. Vil det bli gjort om på dette?

Senterpartiet oppfatter verdien av skolene og vil kjempe mot kutt fra regjeringen.

Statsråd Jan Tore Sanner [11:23:01]: Det var flere problemstillinger representanten tok opp.

La meg først si at jeg har fulgt folkehøgskolene helt fra den tiden jeg satt i utdanningskomiteen, på 1990-tallet, frem til min egen datter gikk på folkehøgskole for noen år siden, og til at jeg nå sitter med ansvaret for dette feltet.

Jeg vil gi stor anerkjennelse til folkehøgskolenes evne til å utvikle seg og tilpasse seg både de samfunnsutfordringene vi har, og de mulighetene som elevene selv søker. Det er ingen tvil om at mange elever både har behov for og nytte av å ha en fot i bakken etter 13 års obligatorisk skole. Muligheten til å gjøre noe helt annet kan både bidra til mer modning og også til å utvikle og utvide perspektiver, som gjør at valgene man tar for videre studier, kan bli både tryggere og bedre. Jeg mener at det er viktig at folkehøgskolene har den friheten nettopp til å kunne utvikle seg i tråd med tidsånden, samtidig som man selvsagt tar vare på de tradisjonene man har. Derfor ser jeg ikke noe behov for at folkehøgskolene skal ha ny regulering. Tvert imot mener jeg det er viktig at folkehøgskolene har en frihet til å kunne tilpasse seg den tiden vi lever i.

Når det gjelder mentorordningen, er det riktig som representanten sier, at de har fått avslag på søknaden. Samtidig er det også slik at Folkehøgskolerådet har midler som gjør at Folkehøgskolerådet selv kan prioritere denne viktige ordningen. Når vi har avslått søknaden, skyldes det at midlene er brukt opp. Vi har, som jeg har vist til, bidratt til at det har kommet flere folkehøgskoler, og at flere elever da har muligheten til å velge dette skoleslaget.

Så har vi, som jeg viste til i mitt innlegg, en dialog med Folkehøgskolerådet om kortkursordningen. Vi mener at det er viktigere at vi prioriterer langkursene. Det er slik at vi i årene som kommer, med trangere budsjetter, vil stå overfor noen tøffere prioriteringsdiskusjoner, og da mener vi at det er bedre å prioritere langkursene for ungdom enn å prioritere kortkurs, som har et mye bredere nedslagsfelt, og hvor over halvparten er over 50 år.

Nina Sandberg (A) [11:25:59]: Vi må lære gjennom hele livet, på flere måter, også utenfor det formelle utdanningssystemet. Interpellanten spør:

«Hva mener regjeringen er folkehøgskolenes funksjon i utdanningssystemet, og vil regjeringen styrke skolenes forutsigbarhet og mulighetene for å videreutvikle skoleslaget?»

Folkehøgskole er et alternativ som er uten karakterer og eksamener, men som kan gi lærelyst og ny moti-

vasjon. Ikke minst kan det gi ungdommene våre ekstra tid til å tenke over hva de vil bruke resten av livet til, og hvordan de skal komme seg dit. Og ikke minst viktig: Det kan gi et verdifullt pusterom fra et karakterpress som gjør seg mer og mer gjeldende andre steder i utdanningsløpet.

Aldri har det vært mer populært å gå på folkehøgskole. Det er 79 skoler over hele landet. I fjor høst startet over 7 700 elever på en folkehøgskole. Det var ny rekord for tredje året på rad. Samtidig vet vi at én av fire ikke fullfører videregående innen fem år. Vi vet også at frafall i høyere utdanning er omtrent like stort.

Arbeiderpartiet mener at vi trenger det tilbudet folkehøgskolene tilbyr, også fordi det kan bidra til mindre frafall i høyere utdanning, og det kan gi demotiverte elever den ballasten og troen på seg selv som skal til for å fullføre videregående opplæring.

Så kan vi nevne at i 2016 var 130 flyktninger elever på folkehøgskolene, for folkehøgskolene stiller opp når det trengs. De tar samfunnsansvar, de får tillit – i hvert fall fra opposisjonen.

Så vet vi at Høyre–Fremskrittsparti-regjeringen for tredje gang på fire år har foreslått kutt til folkehøgskolene. I 2014 og 2015 fikk de andre partiene på Stortinget rettet det opp. Sist stoppet vi kuttet i budsjettet for 2018, og nå mener vi at det snart må være nok. De som vil kutte i tilskuddet til dette skoletilbudet, viser manglende innsikt i hva folkehøgskolene er, og hvorfor de er viktige. Vi finner typisk nok, som representanten Knutsdatter Strand var inne på, ingen satsing på bred kompetanse, verken i budsjettforslaget eller i regjeringens ideer om kompetansereform. Det demonstreres med all tydelighet gjentatte kutt til folkehøgskolene. Det er bare ikke bra nok.

Heller enn å kutte til folkehøgskolene, kutte i rentefritak fra tidligere utdanning og kutte i stipendandelen for studenter som ikke fullfører en grad, men av ulike grunner enten bytter studium eller dropper ut, vil Arbeiderpartiet satse på folkehøgskolene, studiesentrene, voksenopplæringen og den uformelle utdanningen, bedre oppfølging av studentene, karriereveiledning – ja, rett og slett lik mulighet til utdanning og kompetanse for alle, ikke bare for dem med rike foreldre eller som har alt på stell ellers i livet.

Vi har vært rundt og møtt flere folkehøgskoler det siste året – Rønningen Folkehøgskole her i Oslo, men også i Orkdal og den som skal komme på Svalbard. Da traff vi glade, engasjerte elever som fikk tid til å fordype seg i sine interesser, få venner og utvikle seg faglig og sosialt. Jeg er særlig imponert over spennet i fag og tilbud på folkehøgskolene, og jeg har også merket meg den måten elevene lærer på sammen med andre elever og sammen med lærerne. Resten av utdanningssystemet

tror jeg har mye å lære av måten folkehøgskolene legger opp undervisningen på, og hvordan de jobber med å skape en skole der alle kan lykkes.

Stortinget trenger å gjøre et politisk arbeid om folkehøgskolene. Folkehøgskolerådet har tatt initiativ til en regelgjennomgang for å lande en framtidsrettet modell for finansiering av kortkurs. Det støtter vi i Arbeiderpartiet. Vi mener at man må snakke med folkehøgskolene, ikke bare snakke om dem. Vi ønsker også en sak om støtte- og finansieringsordningene i folkehøgskolene som bidrar til at folkehøgskolen kan være et reelt tilbud for alle. Dette bør ikke bare diskuteres i budsjettsammenheng, men på et prinsipielt og gjennomtenkt nivå.

Så vil jeg avslutte med å takke representanten Knutsdatter Strand for at hun reiser spørsmålet i dag. Det er godt at Arbeiderpartiet og Senterpartiet har en felles ambisjon for folkehøgskolene.

Turid Kristensen (H) [11:30:38]: Folkehøgskolene er en viktig del av det norske utdanningssystemet. Jeg kan berolige representanten Nina Sandberg med at det er flere partier enn Arbeiderpartiet og Senterpartiet som har store ambisjoner for folkehøgskolene og ser verdien i disse.

Mange ungdommer og voksne har stor glede av å tilbringe et år på folkehøgskole. Som statsråd Sanner var inne på, er et år på folkehøgskole for mange unge det første møtet med voksenlivet. Mange flytter hjemmefra for første gang og skal etablere seg på egen hånd og stå på egne ben – i ukjente omgivelser, med ukjente mennesker.

Alle kjenner vel noen som har gått på en folkehøgskole, og som kan fortelle om gode opplevelser, læring og minner for livet. Jeg kjenner mange, og i ettertid skulle jeg nesten ønske at jeg selv hadde valgt et år på folkehøgskole. Jeg valgte i stedet å tilbringe et år mellom videregående og studier i Danmark for å drive med det jeg likte aller best på den tiden, nemlig sprangridning. Og slik er det for mange. Dette er en mulighet til å bruke tid på det man liker og er opptatt av, eller å prøve noe helt nytt. Også for meg var dette første gang jeg skulle stå på egne ben, også for meg var dette et år hvor jeg kunne tenke meg om når det gjaldt veien videre, og «finne meg sjøl». Jeg har aldri angret på det, og angre gjør heller ingen av alle dem jeg kjenner som har gått på folkehøgskole. Et år som dette er viktig, godt og nyttig for veldig mange, for det er ikke alle som er klare til å starte på videre studier eller til å gå ut i arbeidslivet etter fullført videregående opplæring. For mange er derfor folkehøgskolen et godt og spennende alternativt tilbud om å gjøre noe litt annerledes.

Folkehøyskolen er et sted der ungdom møtes på tvers av fylkesgrenser, kultur og religion, med felles interesse for friluftsliv, musikk, teater, film, gaming, idrett eller gamle håndverksteknikker, for å nevne noe. Folkehøgskolene er en institusjon i samfunnet, og de er kulturbærere.

Året på folkehøyskole glemmes som nevnt aldri. Det er et fellesskap de som har vært der, tar med seg videre i livet. Nettopp derfor bruker regjeringen hele 848 mill. kr på folkehøgskoler i 2018. Til sammenligning ble det brukt rundt 700 mill. kr i 2013. En økning på 100 mill. kr betyr at vi har kunnet utvide tilbudet betraktelig de siste årene. I representanten Marit Knutsdatter Strands innlegg i dag kunne det nesten høres ut som om det legges opp til å svekke folkehøgskolene og elevenes muligheter til å gå der. Jeg opplever dette som en litt underlig virkelighetsbeskrivelse, all den tid satsingen på folkehøgskolene har vært og er som den er. Jeg kjenner meg heller ikke igjen i representanten Strands beskrivelse av en berg-og-dal-banetilværelse for folkehøgskolene. Jeg antar at representanten Strand hadde i tankene endringen som flere har vært inne på i støtten til de såkalte kortkursene, kurs hvor over halvparten av deltakerne tilhører en av de mest kjøpesterke gruppene i samfunnet vårt, mennesker over 50 år. Det er faktisk et spørsmål om hva det offentlige skal betale for, og dette mener jeg er en av de tingene som ikke bør prioriteres høyest. Derfor mener jeg at det er riktig med en justering, og det er også noe jeg mener vil styrke folkehøgskolene og tilbudene til de mange som også i fremtiden skal få gleden av å tilbringe tid der.

Jeg kjenner meg heller ikke igjen i representanten Nina Sandbergs undring over om høyresiden forstår kvaliteten, hensikten eller meningen bak folkehøgskolene. Det er jeg helt overbevist om at representanten Sandberg godt vet at også høyresiden gjør, og det viser vi faktisk i praktisk politikk. Denne regjeringen er opptatt av å sikre folkehøgskolenes forutsigbarhet og mulighetene for å videreutvikle seg, og jeg vil være med og jobbe for at mange flere ungdommer nettopp kan få oppleve og ta med seg erfaringene som en folkehøyskole gir.

Magne Rømmetveit hadde her teke over presidentplassen.

Marit Knutsdatter Strand (Sp) [11:35:02]: De som har gått på folkehøgskole, omtaler det, som foregående taler sa, som et av sitt livs beste år. Med danning og folkeopplysning som formål er det ingen tvil om at folkehøgskolene har en viktig plass i utdanningssystemet. Statsråden viser til egne erfaringer med folkehøgskolene, og det er godt å høre, for her er det faktisk sånn at man omtrent må ha vært på en folkehøgskole før man vet hva det handler om.

Statsråden peker ikke på nye reguleringer som løsningen. Han peker på at de tar samfunnsansvar. Men anerkjenner dagens reguleringer potensialet som ligger i folkehøgskolene? Folkehøgskolerådets rammer er visstnok vide og gode, men det ville det være interessant å se om Folkehøgskolerådet kjenner seg igjen i. I tøffe prioriteringer kommer de også til å måtte redusere andre initiativ, og når vi nå setter kortkursene opp mot langkursene og sier at kortkursene dessverre må gå, er jeg spent på om man tar inn over seg konsekvensene dette får, og det folkehøgskolene varsler at dette vil føre til.

Om vi i løpet av det neste året kommer til å se en kompetansereform som etablerer nye kortkurs, nye læringsarenaer, nye institusjoner som skal ivareta også de over 50 år som ikke nødvendigvis er kjøpesterke eller har den kompetansen de trenger for å møte endringene i arbeidslivet, vil det være forferdelig trist dersom vi har latt det gå ut over kortkursene vi allerede i dag har ved folkehøgskolene, og som allerede i dag er lettbeinte og møter endringene i samfunnet.

Vi må spørre oss: Hva er framtidspotensialet? For det er nettopp det denne interpellasjonen handler om. Hvilken funksjon har folkehøgskolene i utdanningssystemet? Vi kan allerede nå se at folkehøgskolene har lansert to store prosjekter: psykisk helse og livsmestring. Er det noe vi må anerkjenne i dag, er det nettopp at grunnskolen ikke dyrker fram motiverte og glade elever i stor nok grad. Stadig flere opplever ensomhet, også i stadig yngre alder. Grunnskolen og videregående har kanskje noe å lære av folkehøgskolene, og vi må kanskje også anerkjenne at folkehøgskolene burde få en større plass i utdanningssystemet i Norge.

Hvem vet hva fremtiden bringer? Dette har vært en interessant diskusjon, og det har ikke stått på lovord om folkehøgskolene. Det må vi ta som et godt tegn.

Jan Tore Sanner (H) [11:38:18]: Jeg vil også takke for en god debatt. Det ligger mye anerkjennelse i de lovordene som er gitt fra ulike representanter i denne interpellasjonsrunden.

Jeg mener det er viktig at vi også løfter frem og diskuterer folkehøgskolene. Når jeg i et tidligere svar sa at det ikke er behov for ny regulering, handler ikke det om at jeg ikke er åpen for å se på rammeverket. Vi skal alltid være åpne for å se på rammebetingelsene, både for skoler og andre virksomheter. Mitt poeng er at jeg ikke ser behov for at vi skal innsnevre folkehøgskolenes rammevilkår, og at de skal reguleres mer inn i det ordinære utdanningssystemet. Jeg mener det er viktig at folkehøgskolene har en fri posisjon og kan være både et supplement og et alternativ. Jeg mener også det er viktig at vi ser på kortkursene, først og fremst ut fra en prioriterings-

diskusjon, slik at vi kan gi et større rom for hovedsatsingen til folkehøgskolene, som er langkurs for ungdom.

Så er det riktig, som representanten peker på, at vi også er inne i en kompetansereform. Kompetansereformen handler om å sørge for at de som er i arbeid, har den kompetansen de trenger for å kunne ta nye oppgaver og opprettholde sin tilknytning til arbeidslivet. Folkehøgskolene har selvfølgelig en mulighet til også å spille inn i den diskusjonen, selv om jeg vil tro at det primært er fagskolene, yrkesfaglig studieretning, universitets- og høyskolesektoren og også privat sektor som vil ha en viktig rolle i kompetansereformen. Men folkehøgskolene kan selvfølgelig ha sin egen diskusjon og se hva de kan bidra med inn i reformen Lære hele livet.

Så helt til slutt til Nina Sandberg, som mener at folkehøgskolene er nedprioritert under den borgerlige regjeringen. Selvsagt er det slik at alle budsjettposter må tåle et kritisk blikk i en budsjettprosess, men når vi nå ser på tallene og resultatene av samarbeidet mellom Kristelig Folkeparti, Venstre, Fremskrittspartiet og Høyre, ser vi at i perioden 2013–2018 er bevilgningene økt med nominelt 173 mill. kr. Det har kommet tre nye folkehøgskoler, mens det i perioden 1991–2013 kun kom én ny folkehøgskole. Jeg mener at disse tallene taler for seg.

Presidenten: Debatten i sak nr. 2 er då avslutta.

Sak nr. 3 [11:41:07]

Interpellasjon fra representanten Terje Halleland til klima- og miljøministeren:

«Nær halvparten av biodrivstoffet som ble omsatt i fjor, var laget av palmeolje. Flere har gitt uttrykk for at forbrukerne blir lurt til å tro at drivstoffet de tanker, er mer miljøvennlig enn det faktisk er. Bruken av biodrivstoff gir en klar miljøgevinst for Norge, men slår negativt ut for regnskogen. Regnskogfondet hevder at over halvparten av avskogingen de siste ti årene skyldes jordbruk, og særlig produksjon av palmeolje. Dermed strider den norske biodrivstoffsatsingen med Norges internasjonale satsing på å bremse avskoging av regnskogen, som har kostet 23,5 milliarder kroner de siste ti årene. Økt palmeoljebruk virker å ha en negativ effekt på den internasjonale satsingen på å hindre avskoging av regnskog.

Hvilke virkemidler vil statsråden sette inn for å begrense bruken av palmeolje i norsk biodrivstoff?»

Terje Halleland (FrP) [11:42:18]: Norge har store satsinger som går på å redusere klimagassutslipp. Det satses på mange fronter, og det brukes store beløp til formålet. Regjeringens klimapolitikk gir også resultater. Utslippene gikk ned med rundt 1,7 pst. fra 2016 til 2017,

og en viktig grunn til det er regjeringens transportpolitikk. Satsing på biodrivstoff er et av disse tiltakene.

Biodrivstoff er en del av løsningen for å få ned utslippene fra transport. Dette må ikke bli en diskusjon om vi er for eller imot bruk av biodrivstoff.

Det viktigste tiltaket og regjeringens største satsing er elektrifisering av kjøretøyparken, men på lengre sikt vil klimavennlig biodrivstoff trolig bli særlig viktig for å redusere utslippene innenfor luftfart og tungtransport.

Regjeringen har en ambisiøs politikk med målsetting om innblandingsforhold knyttet til både 2020 og 2030. Krav til innblanding og avgiftsfritak har medført at innblandingen har vært større enn kravet, og kravet til 2020 ble nesten nådd allerede i 2017. I 2017 ble det brukt 659 mill. liter biodrivstoff til veitrafikken i Norge, mot 423 mill. liter i 2016. Den kraftige veksten har vært i bruk av biodrivstoff laget av palmeolje. I 2017 var 317 mill. liter biodiesel laget av palmeolje, noe som tilsvarer 46 pst. av alt biodrivstoff, en økning fra 16 pst. i 2016. I gjennomsnitt var 10 pst. av all diesel som ble solgt i Norge i 2017, laget av palmeolje.

Vi ser at disse tallene også har medført økt omsetning av avansert biodrivstoff, som har en høyere klimanytte, men vi ser altså at 46 pst. av biodrivstoffet som ble brukt i Norge, var produsert fra palmeolje. Vi vet at bruk av biodrivstoff fra palmeolje innebærer risiko for utslipp fra indirekte arealbruksendringer, som betyr at det er stor risiko for at en sånn bruk medfører avskoging av regnskog. Skal regjeringens satsing på biodrivstoff bli en suksess for klima og miljø, må bruken av palmeolje reduseres, mens bruken av avansert biodrivstoff økes.

Det vi nå ser, er at det er utfordrende å få tak i annen-generasjons biodrivstoff – eller avansert biodrivstoff, om du vil – noe som tvinger leverandørene til å importere palmeolje. Norsk produksjon av avansert biodrivstoff er i dag begrenset. Borregaard i Sarpsborg produserer 20 mill. liter, men det foreligger mange planer for økt produksjon, og det planlegges flere fabrikker rundt omkring i landet. Bransjen antyder at produksjonen kan være om lag 370 mill. liter fra 2022.

Jeg har tro på at vi har seriøse aktører som ser utfordringen som bruk av palmeolje fører med seg. Jeg er helt sikker på at vi har en regjering som ser den samme utfordringen, og jeg er sikker på at flertallet i denne sal har et ønske om at bruken av palmeolje må reduseres.

Tilgangen til avansert drivstoff vil bli større om få år. Vi må tørre å stille spørsmålet om vi skal nå norske klimamål på bekostning av mer avskoging av regnskog, eller om vi tilrettelegger for en politikk som bedre tilrettelegger for krav og tilgang til biodrivstoff.

Nær halvparten av biodrivstoffet som ble omsatt i fjor, var laget av palmeolje. Flere har gitt uttrykk for at forbrukerne blir lurt til å tro at drivstoffet de tanker, er

mer miljøvennlig enn det faktisk er. Bruken av biodrivstoff gir en klar miljøgevinst for Norge, men det slår negativt ut for regnskogen. Regnskogfondet hevder at over halvparten av avskogingen de siste ti årene skyldes jordbruk og særlig produksjon av palmeolje. Dermed strider den norske biodrivstoffsatsingen med Norges internasjonale satsing på å bremse avskogingen av regnskogen, som har kostet 23,5 mrd. kr de siste ti årene.

Økt palmeoljebruk virker å ha en motstridende effekt på den internasjonale satsingen på å hindre avskoging av regnskog, og mitt spørsmål blir da: Hvilke virkemidler vil statsråden sette inn for å begrense bruken av palmeolje i norsk biodrivstoff?

Statsråd Ola Elvestuen [11:47:47]: Representanten Halleland setter søkelyset på en viktig problemstilling, nemlig klimaeffekten av bruken av biodrivstoff i Norge og hvordan vi kan få ned bruken av palmeolje.

Regjeringen har satt seg ambisiøse mål om at utslippene fra transportsektoren skal halveres innen 2030. Det viktigste vi gjør, er å planlegge samfunnsutviklingen slik at transportbehovet reduseres, og at vi gjør overgang til kollektiv, sykkel og gange til det beste alternativet for flest mulig. Dernest må vi fase inn nullutslippsteknologi så raskt som mulig. Elbilsalget så langt i år er på rundt 30 pst. Det er en omfattende satsing på nullutslipp. I tillegg er det nødvendig å erstatte fossilt drivstoff med klimavennlig biodrivstoff for at vi skal nå målene våre. Biodrivstoff er også en del av løsningen for å nå målene om reduserte utslipp fra transportsektoren. Regjeringen er opptatt av at bruken av biodrivstoff skal ha en god klimaeffekt.

Alt biodrivstoff som omsettes i Norge, oppfyller EUs bærekraftskriterier. Biodrivstoffene må for det første oppnå minst en netto besparelse i klimagassutslipp på 50 pst. sammenlignet med ordinært fossilt biodrivstoff. For nye anlegg er kravet 60 pst. Det tas hensyn til klimaeffekt i hele produksjonskjeden, fra dyrking og ekstraksjon av råvare til endelig bruk. Det stilles også krav til arealene som råstoffet til biodrivstoffet er dyrket på. Man må dokumentere ved hjelp av flyfoto eller data fra offisielle databaser at man ikke har hugget regnskog eller drenert myr for å skaffe areal til råstoffproduksjonen.

Norge jobber også opp mot EU for å påvirke regelverksutformingen slik at kravene til klimaeffekten av biodrivstoff er strenge. I forbindelse med høringen om revidert fornybardirektiv spilte norske myndigheter inn at EUs indirekte arealbruksestimater burde telle med ved beregning av oppfyllelse av kravet om klimagassreduksjoner i bærekraftskriteriene.

EU har nå kommet til enighet om revidert fornybardirektiv. Her jobber man videre med å redusere risikoen for indirekte arealbruksendringer knyttet til biodriv-

stoff. Det jobbes videre med kriterier for å skille ut biodrivstoff med høy eller lav risiko for indirekte arealbruksendringer. Biodrivstoff produsert fra matvekster skal ikke kunne telle med for oppfyllelse av nasjonale målsettinger fra 2030.

Vi har også et omfattende samarbeid med våre partnere i regnskogland om viktigheten av en langsiktig og bærekraftig skogforvaltning. For eksempel fikk vi i september i år nyheten om at Indonesia innfører et moratorium når det gjelder nye lisenser for avskoging til dyrking av oljepalmer, og at de skal ha en gjennomgang av eksisterende lisenser for palmeoljeproduksjon. Dersom dette gjennomføres og overholdes, vil det bidra til beskyttelse av naturskog i Indonesia og over tid bidra til at palmeoljen som produseres, blir bærekraftig.

Klimaeffekten av biodrivstoff varierer ut fra råstoff. Vi må innrette virkemidlene slik at biodrivstoffet som blir brukt i Norge, har en god og sikker klimaeffekt i et globalt perspektiv. Regjeringen satser derfor på å øke bruken av avansert biodrivstoff fra avfall og restprodukter fra skogbruket – og øke den framover.

Bruken av avansert biodrivstoff har økt de senere årene. I 2017 utgjorde slikt biodrivstoff en femtedel av biodrivstoffet som ble omsatt. Dette er et resultat av virkemidlene i regelverket, som sikrer at avanserte biodrivstoff fremmes særskilt. Vi innførte et delkrav om avansert biodrivstoff i 2017. Delkravet sikrer at en viss andel av biodrivstoffet som omsettes, er avansert biodrivstoff som har en god og sikker klimaeffekt, og som ikke er forbundet med risiko for indirekte arealbruksendringer.

Den videre satsingen på avansert biodrivstoff avhenger av tilgangen på slikt biodrivstoff i markedet. Klima- og miljødepartementet ga derfor i vår Miljødirektoratet i oppdrag å arrangere et innspillmøte for å kartlegge denne tilgangen. På møtet var det både produsenter og omsettere fra Norge og utlandet. Informasjonen vil være et viktig kunnskapsgrunnlag for det videre arbeidet – og det er viktig her å understreke at det er viktig for å se om det er mulig å øke kravet om avansert biodrivstoff allerede fra 2020.

Biodrivstoff vil bli særlig viktig innenfor ulike sektorer i årene framover, f.eks. også innen luftfart, hvor elektrifiseringen ligger lenger fram i tid. Derfor varslet regjeringen i statsbudsjettet at det skal innføres et omsetningskrav på 0,5 pst. avansert biodrivstoff til luftfart fra 2020.

Regjeringens vektlegging av avansert biodrivstoff både til veisektoren og til luftfarten bygger opp under norske planer om å produsere avansert biodrivstoff fra skog. Norsk produksjon av avansert biodrivstoff er i dag begrenset, men det er mange spennende planer for økt produksjon flere steder i landet. Ut fra de opplysningene

vi har fra bransjen, kan produksjonen være opp mot 300 mill. liter fra 2024.

Regjeringen vil fram mot 2020 se på om det skal innføres veibruksavgift på biodrivstoff utenfor omsetningskravet. I dag omsettes det mye biodrivstoff utenfor omsetningskravet, ettersom avgiftsfritaket bidrar til å gjøre biodrivstoff billigere enn fossilt drivstoff. Innføring av veibruksavgift vil bidra til å begrense omsetningen utover det som er kravet.

Regjeringen har også bedt Direktoratet for forvaltning og IKT, Difi, om å utvikle en veiledning for offentlige oppdragsgivere som ønsker å unngå biodrivstoff med palmeolje eller som har avskogingseffekt. Dette arbeidet inngår i Difis pågående arbeid med veiledning av offentlige oppdragsgivere og kan bidra til at bruken av biodrivstoff som medfører risiko for avskoging, f.eks. biodrivstoff fra palmeolje, reduseres i offentlig sektor.

Til slutt: Jeg ønsker også å gi forbrukerne mer informasjon om biodrivstoffet de kjøper. Miljødirektoratet har fått i oppgave å gjøre en vurdering av hvilke muligheter som ligger i regelverket for å forbedre og målrette informasjonen om ulike typer biodrivstoff, slik at forbrukerne kan ta best mulig informerte valg. Vi har motatt Miljødirektoratets vurdering og ser nå på hvordan vi best skal følge opp dette. Vi vet at forbrukermakt virker, det har vi sett mange tilfeller av tidligere. Vi ønsker å gi forbrukere mulighet til å ta gode forbrukervalg også når det gjelder biodrivstoff.

Jeg vil avslutningsvis understreke at biodrivstoff er et bidrag til å nå våre utslippsmål i transportsektoren, men det er langt fra det eneste. Sammen med vår framoverlente politikk for bl.a. avansert biodrivstoff, kollektivtransport og innfasing av nullutslippsløsninger skal vi få ned utslippene samlet sett. I det ligger også at bruken av palmeolje skal og må reduseres.

Terje Halleland (FrP) [11:54:58]: Jeg ønsker å takke for svaret. Jeg satt vel ikke igjen med et inntrykk av at regjeringen ønsker å endre politikken sin på dette området – som kunne gi som resultat at vi får mindre bruk av palmeolje. Hvis vi tror på det som blir sagt om avskoging av regnskogen, så skjer det nå. Jeg har litt problem med å forstå at vi har en satsing som gjør det utfordrende å oppnå innkjøp av avansert biodrivstoff for aktørene som gjør at vi skal fortsette med den satsingen vi har. Regjeringen sier tydelig i sitt krav til luftfarten – som skal ha et prosentkrav innen 2020 – at det skal legges vekt på at kravet innebærer at det ikke skal brukes biodrivstoff fra problematiske råstoff, som palmeolje, i luftfarten. Altså er regjeringen veldig tydelig på at en har innsett problemet. Da er mitt spørsmål: Hvorfor har en ikke sett den samme utfordringen når det gjelder våre biler?

Det er forskjellige grep en kan ta for å redusere – og eventuelt fjerne – bruken av palmeolje. Det er nok en del motsetninger, og man kan ikke få alt gjennomført problemfritt, men jeg føler at en sitter her og er mer opptatt av å finne ut hva som hindrer sånne grep, enn å være litt mer framoverlent og si at dette løser vi.

Vi kunne foreslått at avansert biodrivstoff gir en økt faktor, mer enn den doblingen man gir i dag. Vi kunne hatt en satsing på å forholde seg til 2030-målet – og så glemmer vi 2020-målet – og at avgiftsfritaket utover omsetningskravet bortfaller. Her er rikelig med muligheter. Jeg håper at det er noen som tar tak i dem.

Statsråd Ola Elvestuen [11:57:33]: Vi angriper jo dette fra alle kanter. Det viktigste er at vi må få ned forbruket av fossilt drivstoff i Norge. Det gjør vi med satsingen på kollektiv, sykkel og gange, og også med økningen i budsjettet til byvekstavtalene og belønningsmidlene.

Det andre er at vi må gå over til nullutslipp så raskt som mulig. Det gjør vi ved at vi viderefører satsingen på nullutslipp – elbilsalget er nå på godt over 30 pst., det var 38 pst. i forrige måned – og også gjennom satsingen Enova har på tungtransport. Innenfor kollektivtransport skal bussene ha nullutslipp i 2025, kollektivtransporten skal være fossilfri i 2025. Det viktigste er å øke andelen avansert biodrivstoff, og den øker hvert år. Neste år økes den også – mot kravet i 2020 – og vi ser da muligheten for å få en raskere opptrapping, nettopp for å få ned den andelen konvensjonelt biodrivstoff som er i omsetningskravet.

Fram mot 2020 er det også riktig igjen å se på om en skal fjerne avgiftsfritaket på det som er utenfor omsetningskravet. Jeg mener at det også der er viktig å se på om vi fortsatt skal beholde en differanse, at avansert biodrivstoff kanskje fortsatt bør ha fritak, men ikke det konvensjonelle. En annen problemstilling er om også syntetisk drivstoff, som Quantafuel og andre, hvor man produserer drivstoff fra plast – det er igangsatt et arbeid – bør ha en fordel når man skal gjøre denne endringen. Jeg mener det er riktig å gjøre dette i 2020.

Så gjør vi jo noe nå. For det første øker vi – også i 2019 – andelen som får veibruksavgift, den økes fra 10 pst. til 12 pst. Og så er det arbeidet i Difi som skal gjennomføres, slik at en får en god veiledning innenfor alle deler av det offentlige. Alle andre kan jo også bruke den samme veiledningen, og jeg tror man har en felles interesse av å få bort palmeolje, dette trenger man ikke å vente med. Jeg mener også det er riktig at forbrukeren skal ha informasjon om kvaliteten på biodrivstoffet, for vi vet at det er ulike aktører. Noen av dem bruker ikke palmeolje i dag, og som en ren forbrukerinformasjon er

det viktig å ha den kunnskapen. Jeg er helt sikker på at det også vil virke.

Nå kjenner vi ikke tallene for salget i år, for de endelige tallene, altså fordelingen mellom de ulike produktene, kommer ikke før til neste vår. Men vi har de foreløpige tallene fra Skattedirektoratet, og det er hittil i år solgt mer avansert biodrivstoff enn det ble gjort i hele fjor.

Hege Haukeland Liadal (A) [12:01:04]: Jeg vil starte med å takke representanten Halleland for å reise en viktig debatt i Stortinget i dag.

Bruken av palmeolje globalt er fordoblet siden 2000, og heldigvis opplever jeg at palmeoljen har få venner i denne sal. Men det uvennskapet har ikke ført til en så konkret politikk som vi skulle ønske det kunne ha gjort.

I Norge eskalerer bruken av palmeolje i biodrivstoff som norske biler kjører på. En beregning Regnskogfondet har gjort, viser at det i gjennomsnitt blir ødelagt 10 m² regnskog for hver dieseltank som blir fylt hos diverse bensinstasjoner som bruker palmeolje i sitt drivstoff. I tillegg fører palmeoljediesel til enda høyere klimagassutslipp enn vanlig diesel, både fordi en bil som kjører på palmeoljediesel, slipper ut klimagasser gjennom eksosrøret, og fordi regnskogen blir ødelagt for å dekke inn den økte etterspørselen etter palmeolje.

Tallenes tale er klar: I fjor ble det solgt 659 mill. liter biodrivstoff i Norge. Hele 317 mill. liter var palmeoljebasert, og det er dobbelt så mye som i 2016. En kan jo spørre seg hvorfor dette skjer. Svaret er forholdsvis enkelt: Palmeoljebasert drivstoff er billigere. Norske drivstoffaktører tjener altså penger på dette. Derfor er det viktig at vi bruker både politisk makt og – ikke minst – forbrukermakt.

Arbeiderpartiet ønsker strengere lovgivning for å sikre drivstoff som er bærekraftig. Stortingets flertall har gitt tydelig beskjed om at det ikke skal benyttes biodrivstoff basert på palmeolje eller biprodukter av palmeolje, og at endringen skal skje så snart som mulig. Den beskjeden kan ikke og må ikke misforstås.

EU har bestemt seg for å kutte ut palmeoljebasert drivstoff innen 2030. Det er altfor sent. Mens vi står her i dag, er norske forbrukere ute på veien og fyller – gjerne uvitende – opp tanken med drivstoff basert på palmeolje. Det minste vi kan gjøre, er å pålegge de stasjoner som har palmeolje i drivstoffet, å merke det enda mer synlig med emblem og ikke med et lite klistremerke nederst på pumpa, hvor forbruker egentlig kun har øye for hva drivstoffet koster.

Helt til slutt frister det meg å si: Det er ikke alle i Norge som kan sykle. Det er ikke alle som bor i en storby med gode kollektivløsninger. Og det er faktisk et fylke i Norge som ikke har god nok dekning av ladestasjoner.

Dette er noe både regjering og storting kan gjøre noe med i dag.

Renate Sølversen (H) [12:04:46]: Jeg synes det er veldig bra at vi har denne diskusjonen i dag, for vi har en utfordring med palmeolje. Biodrivstoff er et av de svært viktige virkemidlene vi har for å redusere utslippene i Norge. Innblandingskravene er satt for å sikre at utslippene stadig går ned, og at produksjonen av bærekraftig biodrivstoff stadig går opp. Kravene gjør at du og jeg – eller egentlig ikke jeg, for jeg har ikke bil ennå – kan kjøre rundt med biodrivstoff på tanken uten å tenke over det. Å legge til rette for grønn utvikling på den måten synes jeg er veldig bra. Befolkningen kjører mer miljøvennlig og egentlig helt uten å løfte en finger for å gjøre det. Det er iallfall noe jeg forbinder med god miljøpolitikk.

Med biodrivstoff i verktøykassen får vi noen spennende muligheter til å gjøre ting vi ellers trenger litt lengre tid til å få til, f.eks. bidra til at flyene flyr litt grønnere, fram til også de forhåpentligvis og sannsynligvis går over til nullutslippsløsninger. Vi har også muligheten til å få bilene til å kjøre langt mer fornybart uten å bytte ut motoren, fram til vi kommer dit at alle biler er utslippsfrie. En annen mulighet er at vi kan være i førersetet i utviklingen av avansert biodrivstoff. Vi ser at norske aktører er på banen. De ønsker å satse, de ønsker å skape verdier, de ønsker å sikre arbeidsplasser, og ikke minst ønsker de å få utslippene ned. Vi må spille på lag med dem, slik at vi har den beste teknologien og de beste løsningene for framtiden.

Likevel må vi også være våkne i arbeidet med biodrivstoff. Vi må se mulighetene som ligger der, men vi må heller ikke være blinde for utfordringene biodrivstoff kan gi. Denne debatten er et godt eksempel på det. Vi er ikke blinde.

Utslippsreduksjon kan ikke ses på isolert, vi må også se på den totale klimaeffekten som biodrivstoff har. Det gjør man med bærekraftskriteriene EU har i dag, men vi kan ikke være fornøyd med dem, selv om de er en god start. I Høyre føler vi oss trygge på at vi har litt mer å gå på, at vi kan jobbe for å få EU til å være enda mer ambisiøse.

Skog er en verdifull ressurs, og regnskogene blir med rette ofte framhevet som noe av det aller mest verdifulle vi har på planeten vår. Vi skal også huske på at norsk skog er verdifull, og at vi uavhengig av råstoff som brukes i biodrivstoff, har et ansvar for å bevare klimaet og naturen for generasjonene som kommer etter oss.

Biodrivstoff er et gode, gitt at vi gjør det riktig, og at bærekraftig forvaltning av ressursene våre er det som ligger til grunn. Det gjelder ikke bare palmeolje, det gjelder også andre måter å produsere biodrivstoff på. Derfor

er Høyre opptatt av at vi jobber med å sikre bærekraften på generelt nivå, framfor å peke på enkelte råstoffer spesielt.

Jeg innrømmer gjerne at bruk av palmeolje klinger dårlig for meg også, og at jeg som forbruker velger det bort der jeg kan. Derfor gleder jeg meg til at departementet kommer med en oppfølging av vurderingen fra Miljødirektoratet, slik at det blir enda enklere for meg og andre å være en bevisst forbruker. Likevel mener jeg at tilnærmingen til å øke bærekraften i produktet uavhengig av råstoffet er det aller viktigste. Det er først da vi ser bransjen under ett, og det er da vi ser biodrivstoff som helhet.

I 2009 fjernet daværende regjering avgiftsfritaket for biodrivstoff. Det gjorde at noe av utviklingen som ville hjulpet oss i dag, stoppet opp. Jeg er opptatt av at vi ikke nå stopper opp, men at vi driver utviklingen videre – vekk fra løsninger som krever at vi ofrer regnskog, vekk fra løsninger som gjør at vi setter naturen under press, enten det er ved å avskoge i Norge eller ved å lene seg til soya fra Brasil. Bransjen er ikke dum. Den tar signalene, og den skjønner at det kommer kraftigere lut om den ikke tilpasser seg en mest mulig bærekraftig framtid, også for biodrivstoff. Vi må fortsette den gode utviklingen av avansert biodrivstoff, for det er her framtiden ligger. Vi må fortsette å øke innblandingskravet, og vi må samtidig ta vare på kloden vår. Det er det aller viktigste, og det er en forutsetning jeg opplever at alle her i salen deler.

Ole André Myhrvold (Sp) [12:09:18]: Først vil jeg takke representanten Terje Halleland for å fremme en viktig interpellasjon. Den understreker også betydningen av at representantene faktisk reiser og ser hvordan politikken fungerer i praksis.

Bruk av biodrivstoff er en viktig kilde til å få ned utslipp fra transportsektoren. Dessverre er altfor mye av biodrivstoffet som blir omsatt i Norge, laget med basis i palmeolje. Norge bidrar altså til å øke presset på regnskogen, mens vi egentlig ønsker å bruke mange ressurser på å bevare den samme regnskogen. Palmeolje i biodiesel er kalt en varslet klimabombe fordi den gir en dobbelt ille effekt, både fordi vi får regnskogødeleggelser på kjøpet, og fordi den fullstendig ødelegger den biodrivstoffsatsingen som vi er enige om at vi er avhengig av for å få utslippene ned.

Svaret er altså at palmeoljen må fases ut av biodrivstoff, og at vi tar egne ressurser i bruk. Vi trenger en strategi som satser stortilt på avansert biodrivstoff, og som krever og bidrar til en industrialisering som bygger på aktiv bruk av bl.a. skogen.

Senterpartiet har tidligere stemt for en rekke positive forslag som ville ha bidratt til å fase ut palmeolje fra det norske biodrivstoffmarkedet. Vi skal fortsette å

stemme for positive forslag som bidrar til det. Vi skal også stemme for positive forslag som bidrar til å fremme produksjon av avansert, miljøvennlig og norsk biodrivstoff. Blant annet har Stortinget tidligere behandlet forslag om å forby palmeoljedrivstoff i offentlige innkjøp, men så langt er lite eller ingenting skjedd, og etter hva vi kan lese hos stiftelsen ZERO, sitter regjeringen på egne juridiske utredninger som holdes hemmelig. Juridiske utredninger stiftelsen ZERO har fått gjort, viser at det ikke er problematisk å forby palmeolje i offentlige innkjøp. Nå hørte vi at statsråden sa at han hadde gitt Difi oppdraget med å utrede muligheten, men hvorfor ikke heller ta i et tak og få igangsatt et effektivt virkemiddel?

Det er på tide at problematikken tas på alvor, og at man ikke bare sier at det er komplisert. Ja, det er komplisert, men det er ikke mer komplisert enn at palmeolje bidrar til nedhogging av regnskog som er livsviktig og ikke minst helt avgjørende for å nå klimamålene. Fortsatt bruk av palmeolje i biodrivstoff vil bidra til å undergrave Norges satsing på bevaring av regnskog. Derfor er det en så viktig interpellasjon som kommer fra Terje Halleland og Fremskrittspartiet i dag. Jeg håper derfor vi kan se en mer aktiv holdning fra både Fremskrittspartiet og regjeringen, og at man faktisk følger opp med virkemidler som positivt bidrar til å få opp produksjonen og bruken av avansert biodrivstoff fra nære og fornybare ressurser.

Så er det viktig med forbrukerinformasjon – det er viktig for å få opp bevisstheten hos oss som forbrukere. Men som representanten Haukeland Liadal var inne på tidligere i dag, er det ikke alle i dette landet som kan gå til bussen. Det er ikke alle i dette landet som kan bruke sykkel 365 dager i året, og vi vil være avhengig av privatbil for å holde på både sosialt og geografisk utjevningstiltak også framover – hvis vi da mener noe med at det skal bo folk i hele landet, og at vi skal utnytte ressursene der de er.

Derfor er vi avhengig av at vi ikke sier enten–eller, men at vi sier både–og, og at vi gjør det på en bærekraftig måte.

Lars Haltbrekken (SV) [12:13:33]: Takk til representanten Halleland for å reise en veldig viktig debatt.

Regjeringen liker å skryte av klimagasskuttene, men det de kutter, er regnskog. De reduserte klimagassutslippene som regjeringen skryter av, er dynket i palmeolje og regnskogsødeleggelse. Regjeringens klimapolitikk bader kort og godt i palmeolje.

Den 24. mai 2017 sa en enstemmig energi- og miljøkomité følgende:

«Etableringen av oljepalmeplantasjer er i dag den største trusselen mot regnskogen i Sørøst-Asia, spesielt i Indonesia og Malaysia.»

Derfor gjorde også Stortinget rett etterpå en rekke vedtak for å kaste palmeoljen ut av det norske drivstoffmarkedet, deriblant et vedtak som skulle sikre palmeoljefrie innkjøp i det offentlige. Dette ble vedtatt med stemmene fra SV, Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Kristelig Folkeparti, Venstre og Miljøpartiet De Grønne. I over ett år har vi ventet på at regjeringen skulle innføre forbudet mot innkjøp av palmeolje i det offentlige. Det har Hordaland fylkeskommune gjort. Og når byrådet i Bergen skal kvitte seg med fossil energi, skal de ikke erstatte den med palmeolje. Det har Venstres byråd i Bergen, Julie Andersland, vært klar og tydelig på. Hun sa til Bergens Tidende den 23. oktober i år:

«Palmeolje er absolutt ikke et alternativ. Da løser du et klimaproblem ved å skape et nytt.»

Regjeringen hevder at de ikke har lov til å innføre forbud mot palmeolje i offentlige innkjøp. Men i den juridiske rapporten som Advokatfirmaet Thommessen laget på oppdrag fra regjeringen, står følgende:

«Utredningens konklusjon er at et palmeoljeforbud vil kunne være lovlig etter EØS-avtalen, WTOs regelverk om offentlige anskaffelser (GPA-avtalen) og de relevante handelsavtalene til EFTA og investeringsavtalene til Norge, så lenge staten kan dokumentere med en tilstrekkelig tyngde at produksjon av biodrivstoff basert på palmeolje fører til større klimagassutslipp enn andre typer biodrivstoff.»

Det er altså lovlig å forby det offentlige å kjøpe inn palmeolje så lenge man kan dokumentere at det fører til større klimagassutslipp enn andre typer biodrivstoff. Den som vil lete, finner en rekke rapporter som gir et vitenskapelig grunnlag for å vise at palmeolje gir høyere utslipp enn andre typer biodrivstoff. Regjeringen trenger heller ikke å gå så langt. De kan bare gå til Miljødirektoratet, som har bekreftet at palmeolje også gir høyere utslipp enn fossil diesel – stikk i strid med hva regjeringen enkelte ganger faktisk har hevdet.

I stedet for å følge Stortingets vedtak vil regjeringen at forbrukerne selv skal ta ansvar og unngå palmeolje. Politikerne har abdisert når de ber forbrukerne ta ansvar og løse problemene for dem. Jeg tror rett og slett det er viljen regjeringen har vondt i i denne saken.

Jeg vil utfordre regjeringen og de som nå skal danne budsjettflertall med regjeringen, på tre punkt:

1. Hiv ut palmeoljen fra de offentlige innkjøpene, slik Stortinget vedtok før sommeren i fjor.
2. I påvente av at dette vedtaket gjennomføres: Gi beskjed om at det ikke kjøpes inn palmeolje gjennom de tildelingsbrevene som man nå sitter og skriver til de offentlige etatene.

3. Kom med en egen avgift i revidert nasjonalbudsjett som ekskluderer biodrivstoff med høy avskogingsrisiko.

Da vil vi kunne sikre at vi har et biodrivstoff i Norge som faktisk gir klimanytte, og som ikke ødelegger regnskogen. Norsk klimapolitikk bør ikke bli husket for å ha satt fyr på regnskogen, men for å ha gjennomført nødvendige og reelle utslippskutt. Vi skal kutte utslippene – ikke regnskogen.

Ketil Kjenseth (V) [12:18:47]: Jeg retter også en takk til representanten Halleland, som reiser en viktig debatt om to utfordringer i klima- og miljøpolitikken: Vi skal bevare regnskog, og vi skal kutte utslipp i transporten. Så det er viktig å løfte blikket over mulighetene vi står foran de neste årene for å få til dette.

En liten sving innom EU, som har satt seg som mål å ha 10 pst. fornybart drivstoff innen 2020 og 14 pst. fornybart innen 2030: De har et mål om at 0,2 pst. av denne andelen skal være avansert biodrivstoff innen 2022, og innen 2030 skal den opp på 3,5 pst. Det er med respekt å melde ganske langt unna å møte de enorme utfordringene vi har for å oppfylle Parisavtalen i 2030. Nå har vi fått en rapport som sier at vi har det enda mer travelt enn som så. EU sier også at biodrivstoff som kan føre til arealbruksendringer, skal fryses på 2019-nivå og fases ut innen 2030. Så en erkjenner i hvert fall utfordringen vi har.

I forrige uke hadde vi Nordisk råd, og det var mange nordiske venner på besøk her i Stortinget. Danmark har nå vedtatt et forbud mot dieseler fra 2030. Det betyr også at enkeltland erkjenner utfordringen en har med fossilt drivstoff. I Norden har vi litt ulike mål om innblanding. Norge har vedtatt 20 pst. innen 2020, Danmark 8 pst. innen 2020, Finland 20 pst. innen 2020, mens Sverige skiller seg ut med en type reduksjonsplikt for CO₂ – de skal kutte utslipp av CO₂ og har ikke satt et bestemt mål, men omregnet til innblanding er det ca. 22 pst. Det betyr i hvert fall at tre av fire av de største nordiske landene har ganske like ambisjoner om innblanding. Det er et godt utgangspunkt, og det er faktisk i Norden noe av løsningen ligger, for det er volumet på avansert biodrivstoff som må opp. Norden er absolutt i førerretet – vi sitter i førerretet og driver fram omleggingen som skjer. Vi har altså mer ambisiøse målsettinger enn det EU har, mer ambisiøse målsettinger enn det andre deler av verden har, og blant landene er Norge det landet som har gjort mest innen elbilsatsingen, ved at bilene er i ferd med å bli elektrifisert. Det betyr at det er behov for store volumer av biodrivstoff for å greie den omleggingen og de kuttene i utslippene fra transport som vi er helt avhengige av.

Et annet likhetstrekk mellom de nordiske landene er at alle teller avansert biodrivstoff dobbelt. Vi er nokså harmonisert, men vi snakker for lite sammen, vi må harmonisere mer, og et marked på 25 millioner er langt større enn et marked i Norge på 5 millioner. Og så må vi komme ut av den andedammen som representanten Lars Haltbrekken bare har lyst til å snakke om, at vi bader i palmeolje i Norge.

Vi er også det eneste landet som kutter utslipp i transportsektoren. Vi vet at biodrivstoff virker når det gjelder å kutte. Så har vi feil innhold – det er helt riktig. Palmeoljen skal ut, det handler bare om tidspunktet vi får den ut. Noe av den beste løsningen på det er å produsere mer avansert biodrivstoff i de nordiske landene. Vi er i en fantastisk posisjon til både å produsere det drivstoffet vi trenger, og til å skape grønne arbeidsplasser sammen. Det er også en konsekvens av at de rød-grønne endret veibruksavgiften, og at det i realiteten stoppet investeringene i norsk biodrivstoffproduksjon i 2009. Så vi sitter litt i klemma på grunn av en feilslått politikk som er ti år gammel.

Dette viser at det er utfordringer over tid. Vi må ha langsiktighet, og vi må ha de andre nordiske landene med på laget. Det ligger store produksjonsmuligheter foran oss i våre naboland og i Norge, her og nå. Det tar et par år å få opp disse investeringene og få fram den teknologien som vi trenger. Og når det gjelder forutsigbarhet, er det særlig viktig at vi i de nordiske landene jobber sammen, både for å harmonisere transport- og utslippspolitikken og for å harmonisere investeringene og redusere risikoen for å investere i det biodrivstoffet vi har.

Så har noen vært inne på gange og sykkel. Vi skal gå og sykle mer, men så skal også representanten Hege Haukeland Liadal huske at det er to fylker i Norge som ikke har flyplass. Hedmark og Oppland blir til Innlandet. Vi blir større enn Finnmark da. Så det handler også om å ta med det perspektivet inn i denne debatten. Det er ikke alle som kan ta fly, så ja, vi er alle avhengige av bil i de store distriktene våre.

Une Bastholm (MDG) [12:24:03]: Denne saken burde ha vært åpenbar. Alle er tilsynelatende enige, uansett om man er avhengig av bil eller sykkel. Palmeolje fra rasert regnskog skulle aldri ha vært på drivstoffmarkedet. Den er klimafiendtlig, den utrydder arter, den fordriver urbefolkning, og den står også i fare for å fordrive mer avansert biodrivstoff fordi prisene ikke reflekterer den prisen det faktisk har for kloden. Å putte dette på tanken er så hinsides all fornuft at det høres ut som fiksjon. Men Gert Nygårdshaug har allerede skrevet en roman om dette – eller nesten. I den prisbelønte boka «Mengele Zoo» følger vi Mino fra han er ni år gammel og er sommerfuglfanger. Han lever i regnskogen,

men familien og landsbyen blir utslettet etter at det blir funnet store oljeforekomster og et amerikansk selskap begynner å spise av skogen og fordrive urbefolkningen. Dessverre er denne fortellingen altfor nær sannheten.

Vi, De Grønne, er veldig glade for at klimapolitikken har politikere som setter seg djerpe mål, og som jobber hardt for dem. Det vil jeg også berømme statsråden for. Men det er også viktig å innrømme feil dersom man ser at man er på feil kurs. Å innføre et høyt omsetningskrav hadde vært en god idé hvis biodrivstoffet kom fra avfall, kloakk og andre ressurser på avveier. Men når biodrivstoffet som blandes inn, spiser opp regnskogen, har det skjedd en feil. Det er lett å forstå at dette blir resultatet av vanskelige forhandlinger med partier som ikke er interessert i miljøavgifter, men det er like fullt en feil.

1,5-gradersrapporten fra FNs klimapanel viste oss at vi har det enda mer travelt enn vi trodde. Den viste oss også at å unngå 2 graders oppvarming sammenlignet med 1,5 graders oppvarming er enda viktigere enn vi trodde. Den halve graden i forskjell vil bety at flere hundre millioner færre blir utsatt for fattigdom, at færre vil dø av hete, at nedgangen i matproduksjonen og fiskebestanden blir mindre, og at halvparten så mange vil få problemer med tilgang på rent vann.

Samme dag som denne FN-rapporten kom, ble vi forelagt statsbudsjettforslaget, og finansministeren sto på denne talerstolen den dagen og skrøt av den marginale nedgangen i utslipp i Norge, på 1,7 pst., som vi vet hovedsakelig kommer av økt bruk av biodrivstoff – det står på regjeringens egne nettsider – hvorav omtrent halvparten kommer fra palmeolje.

Vi vet at palmeoljebasert biodrivstoff fører til høyere globale klimagassutslipp enn fossil diesel. Det har også Miljødirektoratet bekreftet. Effekten av økt etterspørsel etter palmeolje i Norge i 2017 tilsvarer i verste fall at 220 km² regnskog ødelegges, noe som tilsvarer halve Oslos areal.

Palmeolje er en miljøverstering. Nordmenn vil ikke ha den – ikke i maten sin og ikke på tanken. Det er et stort paradoks at Norge på den ene siden betaler milliarder for å bevare regnskog, og på den andre siden fører en politikk som går så hardt ut over den, for å få til klimakutt i Norge. Allerede i 2016 advarte De Grønne mot konsekvensene av å øke innblandingskravet før vi vet at vi har tilgjengelig biomasse som ikke øker utslippene eller raserer verdifull natur. Vi foreslo i Stortinget å sikre at biodrivstoffet som ble brukt, var bærekraftig. Regjeringspartiene stemte imot. De stemte også imot forslaget vi fremmet i 2017 om å utrede en palmeoljeavgift fram mot statsbudsjettet i 2018.

FNs 1,5-gradersrapport viste oss også at vi har et vindu nå. Vi kan hindre katastrofale endringer for livet på kloden om vi tør å invitere folk med på å ta de grepene

som trengs, men vi har ikke tid til å gjøre feil og så ikke rette dem opp. Dersom målet om 20 pst. innblanding ikke nås uten palmeolje, er det eneste riktige å gjøre å fase inn det innblandingskravet mer gradvis.

Statsråden skal vite at dersom han får slutt på palmeolje i drivstoff gjennom et forbud, eller ved å pålegge en avgift på biodrivstoff med stor avskogingsrisiko og ved å stille store krav ved offentlige anskaffelser, skal vi, De Grønne, være de første til å juble, og jeg skal ikke engang si: Hva var det vi sa?

Til slutt: Jeg leste at boka «Mengele Zoo» blir tv-serie. Dersom statsråden får slutt på regnskogfiendtlig palmeolje på det norske markedet, inviterer jeg ham og resten av energi- og miljøkomiteen til å feire det ved å se den sammen, gjerne i kinosalen her på huset.

Terje Halleland (FrP) [12:29:06]: Jeg vil også takke for en god debatt. Jeg opplever jo at det er bred enighet om målet, og da bør det absolutt være mulighet for å ta en prioritering med seg hjem til regjeringen.

Det er store ambisjoner om å innfri Norges klimaplikter. Det er fristende å spørre om vi har en satsing på biodrivstoff som er for stor. Hvis vi sier det samme om elbilen og stiller spørsmål om vi satser for mye på elbilen, er konsekvensen av det at vi må betale noen flere kroner for det. Palmeoljen og biodrivstoff tar regnskog nå, og det er en mye større pris. Vi har brukt 23,5 mrd. kr – og over det – de siste ti årene. Da bør vi vurdere om det er tiltak som kan settes inn.

Vi må ikke la ambisjoner og symboler stå i veien for resultater. Tre til fire år fram i tid har markedet endret seg, norsk næringsliv kommer på banen. Det vil bli mye bedre for klimaet, det vil bli mye bedre for norsk næringsliv og for norsk økonomi. Da vil en i en slik satsing også få folk flest med seg.

Vi har mange muligheter. Som jeg nevnte tidligere, kan regjeringen foreslå at en øker faktoren utover den doblingen en har for avansert biodrivstoff i dag. Vi kan forholde oss til 2030-målet og ha en annen innfasing sånn at vi glemmer 2020-målet, eller avgiftsfritaket utover omsetningskravet bortfaller.

Etter at Elvestuen svarte meg, fikk jeg et mer positivt inntrykk av at det er mange tiltak og flere vurderinger som også regjeringen vil se på. Jeg vet at det er en stor satsing, men jeg tror ikke at sykkel og gange løser dette problemet.

Jeg vil også si til representanten fra Venstre som mente at han var uten fly, at jeg fra Haugalandet er uten tog, men jeg er hindret fra å sykle og gå av den grunn.

Det er mange tiltak mot dette. Avskogingen skjer nå, jeg forventer at det kommer tiltak fra regjeringen som hindrer det.

Statsråd Ola Elvestuen [12:32:19]: Jeg har først lyst til å si at den norske biodrivstoffsatsingen reduserer utslipp. Den reduserer med 1,6 millioner tonn i Norge. Regner vi med produksjonen, reduserer den med 1,2 millioner tonn. Men så er det risikoen for indirekte arealbruk som er der, og den risikoen er reell. Det er ingen tvil om at den finnes, og at forbruk er med på å drive fram en avskoging. Men hvor stor den er, er ikke like lett å si – nøyaktig hva en tank fører til, eller disse tallene. De tallene vi bruker, fra fornybardirektivet til EU, gir den totale utslippsreduksjonen på det norske biodrivstoffet – 330 000 tonn – som jo også bare er en beregning.

Men det som er viktig, er at vi skal ha ned forbruket av palmeolje. Det er riktig det som ble tatt opp av representanten Haltbrekken, som refererte til Thommessen-rapporten. Jeg gjentar ikke hele, men viser til der det snakkes om at det «vil kunne være lovlig (...) så lenge staten kan dokumentere med en tilstrekkelig tyngde at produksjon av biodrivstoff basert på palmeolje fører til større klimagassutslipp enn andre typer biodrivstoff». Det gjelder da om man har en forskrift for offentlige anskaffelser.

Problemet er jo at for den palmeoljen som brukes, kan man vise til at de følger bærekraftskriteriene. Den som brukes, følger bærekraftskriteriene. Det er den ene usikkerheten som er der. Den andre er at EU opererer med felles verdi for indirekte arealbruk for alle vegetabiliske oljer, altså palmeolje, men også for soya og raps. Vi vet allerede at dersom vi innfører en forskrift, vil vi bli utfordret. Da må det veies opp mot at selv om man har en forskrift med forbud i offentlige anskaffelser, gir det kun en begrenset effekt. Da går vi heller på det regelverket vi har, altså å gi en veileder. Jeg er definitivt for at Julie Andersland og Bergen ikke bruker palmeolje i det de skal anskaffe. Alle andre i det offentlige kan også gjennomføre politikk hvor de ikke anskaffer med palmeolje. Vi skal lage en veileder for å hjelpe til med det.

Men det store bildet er at vi må få mer avansert biodrivstoff. Biodrivstoff i framtiden vil også måtte brukes på flere områder – foreløpig på tungtransport, på fly og på andre områder. I den politikken vi er i nå, er vi nødt til å gå framover med å få ned forbruket av fossilt drivstoff og få opp det avanserte, i en framdrift hvor vi skal ha ned utslippene.

Jeg opplever at dette er en debatt hvor alle er enige om formålet. Det er ulike synspunkt på virkemidlene, men bruken av palmeolje må uansett ned.

Presidenten: Interpellasjonsdebatten er nå avsluttet.

Sak nr. 4 [12:42:32]

Referat

1. (56) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Hadia Tajik og Arild Grande, Lise Christoffersen og Leif Audun Sande om gjennomsnittsberegning av arbeidstid (Dokument 8:33 S (2018–2019))
Samr.: Vert send arbeids- og sosialkomiteen.
2. (57) Endringer i åndsverkloven mv. (portabilitet av nettbaserte innholdstjenester mv.) og samtykke til godkjenning av EØS-komiteens beslutning nr. 158/2018 om innlemmelse i EØS-avtalen av forordning (EU) 2017/1128 (portabilitetsforordningen) (Prop. 10 LS (2018–2019))
Samr.: Vert send familie- og kulturkomiteen, unna-teke B, som vert send familie- og kulturkomiteen, som legg fram sitt utkast til innstilling for utanriks- og forsvarskomiteen til fråsegn før innstillinga vert gjeven.
3. (58) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Freddy André Øvstegård, Kari Elisabeth Kaski, Solfrid Lerbrekk og Torgeir Knag Fylkesnes om like-lønn – fra ord til handling! (Dokument 8:30 S (2018–2019))
Samr.: Vert send familie- og kulturkomiteen.
4. (59) Lov om verdipapirsentraler og verdipapiropp-gjør mv. (verdipapirsentralloven) (Prop. 7 L (2018–2019))
Samr.: Vert send finanskomiteen.
5. (60) Samtykke til godkjenning av EØS-komiteens beslutning nr. 21/2018 av 9. februar 2018 om innlemmelse i EØS-avtalen av direktiv 2014/59/EU om fastsettelse av en ramme for gjenoppretting og omstrukturering av kredittinstitusjoner og verdipa-pirforetak mv. (krisehåndteringsdirektivet) (Prop. 8 S (2018–2019))
Samr.: Vert send finanskomiteen, som legg fram sitt utkast til innstilling for utanriks- og forsvarskomiteen til fråsegn før innstillinga vert gjeven.
6. (61) Endringer i rettsgebyrloven (justering av gebyrer) (Prop. 9 L (2018–2019))
7. (62) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Petter Eide, Karin Andersen, Solfrid Lerbrekk og Freddy André Øvstegård om å sikre landsdek-kende tiltak mot hatkriminalitet (Dokument 8:27 S (2018–2019))
8. (63) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Petter Eide, Karin Andersen, Freddy André Øvstegård og Mona Fagerås om et krafttak mot mis-handling, vold og seksuelle overgrep i nære relasjo-ner (Dokument 8:28 S (2018–2019))
Samr.: Nr. 6–8 vert sende justiskomiteen.
9. (64) Rapport til Stortingets presidentskap fra utvalg nedsatt for å vurdere prosessen og valgbarheten til medlemmer i de komiteer, utvalg og nemnder som Stortinget oppnevner, punkt 6 (Dokument 19 (2017–2018))
Samr.: Vert send kontroll- og konstitusjonskomiteen, som legg fram sitt utkast til innstilling for pre-sidentskapet til fråsegn før innstillinga vert gjeven.
10. (65) Riksrevisjonens undersøkelse av anskaffelsen og innfasingen av maritime helikoptre til Forsvaret (NH90) (Dokument 3:3 (2018–2019))
11. (66) Riksrevisjonens undersøkelse av myndighete-nes arbeid med å redusere planleggingstiden for store samferdselsprosjekter (Dokument 3:4 (2018–2019))
12. (67) Statsrådsprotokollene for tidsrommet 1. januar til 30. juni 2018
Samr.: Nr. 10–12 vert sende kontroll- og konstitu-sjonskomiteen.
13. (68) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Nils Kristian Sandtrøen, Maria Aasen-Svends-rud, Terje Aasland, Ruth Grung, Jonas Gahr Støre og Ingvild Kjerkol om klimatilpassing av jordbruket for trygg matproduksjon basert på norske ressurser (Dokument 8:31 S (2018–2019))
14. (69) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Ruth Grung, Åsunn Lyngedal, Jorodd Asphjell, Cecilie Myrseth og Arild Grande om tidsbegrens-ning av oppdrettstillatelser (Dokument 8:34 S (2018–2019))
Samr.: Nr. 13 og 14 vert sende næringskomiteen.
15. (70) Endringer i vegtrafikkloven (parkeringsavgift for nullutslippsmotorvogner og sektoravgift for til-syn med parkeringsvirksomheter) (Prop. 6 L (2018–2019))
16. (71) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Hans Fredrik Grøvan, Tore Storehaug, Olaug V. Bollestad og Kjell Ingolf Ropstad om å fjerne dagens ordning med bompenginnkreving (Dokument 8:26 S (2018–2019))
17. (72) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Hans Fredrik Grøvan, Steinar Reiten, Olaug V. Bollestad og Tore Storehaug om bedre sikkerhet på sjøen (Dokument 8:32 S (2018–2019))
18. (73) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Sverre Myrli, Ingalill Olsen, Øystein Langholm Hansen og Kirsti Leirtrø om å utrede vegprising til erstatning for dagens bompenger og andre driftsre-laterte bilavgifter (Dokument 8:35 S (2018–2019))
Samr.: Nr. 15–18 vert sende transport- og kommuni-kasjonskomiteen.

Presidenten: Dermed er dagens kart ferdighand-
sama.

Ber nokon om ordet før møtet vert heva? – Møtet er
heva.

Møtet slutt kl.12.44.

